

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Tatjana Gjerkeš

Božične zgodbe v časopisih 19. stoletja in pri Ivanu Cankarju

Diplomsko delo

Mentor doc. dr. Aleksander Bjelčevič

Ljubljana, februar 2014

Kazalo

Povzetek	4
Summary	4
1 Uvod.....	5
2 Božič in božične zgodbe.....	6
2.1 Božič kot praznik.....	6
2.3 Božične zgodbe.....	7
3. Analiza dolžine, naslovov, podnaslovov in avtorjev božičnih zgodb	9
3.1 Analiza po posameznih časopisih.....	9
3.2 Dolžina božičnih zgodb v slovenskih časopisih	11
3.3 Naslovi in podnaslovi	13
3.3.1 Naslovi	13
3.3.2 Podnaslovi.....	14
3.3.3 Podnaslovi pri božičnih zgodbah slovenskih avtorjev	16
3.4 Avtorji božičnih zgodb	18
3.4.1 Domači avtorji	19
3.4.2 Domače avtorice	20
4. Vsebinska analiza	22
5 Ivan Cankar in božična zgodba	35
5.1 Sveta noč Damijana Gavriča	36
5.2 Polnočnica	36
5.3 Božične zgodbe.....	37
5.4 Božična zgodba.....	38
5.5 Krivica	39
5.6 V samoti.....	41
6 Sklep.....	43
7 Viri in literatura	45
7.1 Viri.....	45
7.1.1 Anonimni	45
7.1.2 Slovenski avtorji	47
7.2.3 Tuji avtorji	52
7.2 Literatura	53

Kazalo grafov

- Graf 1: Število božičnih zgodb v časopisih po posameznih desetletjih. 11
Graf 2: Dolžina božičnih zgodb v slovenskih časopisih. 12
Graf 3: Podnaslovi božičnih zgodb glede na vrstno oznako. 15
Graf 4: Podnaslov glede na obseg. 15
Graf 5: Vrstne oznake v podnaslovih glede na obseg. 16
Graf 6: Vrstne oznake v podnaslovih pri slovenskih avtorjih. 17
Graf 7: Primerjava uporabe vrstnih oznak pri domačih, tujih in anonimnih avtorjih. 17
Graf 8: Razmerje izvirnih božičnih zgodb, prevodov in priredb in anonimnih zgodb. 19
Graf 9: Razmerje božičnih zgodb glede na moškega ali ženskega avtorja. 21

Kazalo tabel

- Tabela 1: Število božičnih zgodb glede na dolžino po posameznih časopisih. 13

Povzetek

Božične zgodbe so nastajale zlasti v 19. stoletju, in sicer gre za kratko pripovedno prozo z božično tematiko. Božične zgodbe so fragmentarne zgodbe, ki imajo v središču en dogodek oz. opisujejo stanje glavne osebe, dogajanje pa je postavljeno v čas pred božičem, tj. na sveti večer. Za korpus analiziranih božičnih zgodb mi je služilo 258 zgodb, ki so izhajale v zadnji tretjini 19. stoletja in prvi polovici 20. stoletja v časopisih Domoljub, Slovenec, Dom in svet, Slovenski narod, Edinost in Zgodnja danica. Slovenski časopisi so božične zgodbe radi objavljali v decembrskih številkah pred božičnim dnem, in sicer v podlistkih ali božičnih prilogah. Objavljali so tako prevode in priredbe (21 %) kot tudi anonimne (20 %) in izvirne slovenske zgodbe (59 %). Pisatelji so se pogosto odločali za obravnavanje motivov osamljene osebe, sirote, vojaka, izgubljenega sina/hčere, trpeče matere, pijanca in rojstva Jezusa Kristusa. Božične zgodbe je pisal tudi Ivan Cankar. V njih je obravnaval motive osamljenega očeta, zavržene ženske, izgubljenega sina, opisoval krivice, ki se dogajajo revnim ljudem in tudi parodiral žanr božičnih zgodb.

Ključne besede: božična zgodba, božični motivi, Ivan Cankar, 19. stoletje, Domoljub, Dom in svet, Slovenec, Slovenski narod, Edinost, Zgodnja danica

Summary

Christmas stories have their beginning in 19th Century. Christmas stories are short stories with Christmas topics. They usually describe one event or psychic situation of a main character and the story is happening on a Christmas Eve. In my degree I analysed 258 Christmas stories from newspapers Domoljub, Slovenec, Dom in svet, Slovenski narod, Edinost and Zgodnja danica. Christmas stories were published in last issue before Christmas day in feuilleton or Christmas addition. They published anonymous (20 %), translated (21 %) and original Slovenian Christmas stories (59 %). The writes often treat themes as lonely persons (father, blind child), orphans, soldiers, the lost son, alchocolic, suffering mother and the birth of Jesus Christ. Our biggest writer Ivan Cankar also wrote few Christmas stories with themes as lonely father, rejected woman, lost son. He wrote about injustice that happened to poor people and he also ironically wore about Christmas stories in his story *Božične zgodbe (Christmas stories)*.

Keywords: Christmas stories, Christmas themes, Ivan Cankar, 19th Century, Domoljub, Dom in svet, Slovenec, Slovenski narod, Edinost, Zgodnja danica

1 Uvod

Božična zgodba je nastala v 19. stoletju in na to stoletje ter začetek 20. se veže raziskovanje v moji diplomski nalogi. Za raziskovanje so mi služili časopisi, predvsem iz druge polovice 19. stoletja, saj so božične zgodbe izhajale v podlistkih ali božičnih prilogah raznih časopisov. V veliko pomoč pri raziskovanju mi je bila Digitalna knjižnica Slovenije (dLib), ki ima digitalizirano veliko število časopisov, ki so izhajali v 19. stoletju. Prvoten namen je bil analizirati božično zgodbo v 19. stoletju, ker pa je večina časopisov, ki vsebujejo večji korpus božičnih zgodb, izhajala še skoraj celotno prvo polovico 20. stoletja, sem se odločila svojo raziskavo razširiti in upoštevati vse številke določenih časopisov, v katerih so izhajale božične zgodbe, tako da so v analizo zajeti časopisi 19. stoletja, ki so začeli in prenehali izhajati v tem stoletju oz. začeli izhajati v tem stoletju in prenehali izhajati v naslednjem (večina ni izhajala dlje kot do druge svetovne vojne).

Med raziskovanjem sem pregledala več časopisov (Domoljub, Edinost, Zora, Kres, Besednik, Slovenski glasnik, Zgodnja danica, Slovenski narod, Dom in svet, Rodoljub in Slovenec), objavljene božične zgodbe pa sem našla le v nekaterih (Slovenec, Dom in svet, Domoljub, Edinost, Zgodnja danica, Slovenski narod). Teh šest časopisov mi je predstavljalo korpus zbranih božičnih zgodb. V diplomski nalogi me je zanimalo, kdaj so božične zgodbe izhajale v posameznih časopisih, kdo so bili avtorji, koliko je bilo med objavljenimi anonimnih zgodb, koliko prevodov in koliko izvirnih domačih zgodb, koliko božičnih zgodb je posamezen avtor objavil v raznih časopisih, kakšni naslovi in podnaslovi so se pojavljali, kakšen je bil obseg zgodb. V diplomski nalogi sem analizirala tudi motive, saj se je dostikrat več različnih avtorjev odločilo za obdelavo istega motiva.

V diplomsko nalogo sem se odločila vključiti tudi božične zgodbe Ivana Cankarja, predvsem, ker mi je bilo zanimivo dejstvo, da je bil on en izmed pisateljev, ki je najbolj parodiziral ta žanr (*Božične zgodbe*), hkrati pa je izpod njegovega peresa nastalo kar nekaj božičnih zgodb. Zanimalo me je, koliko božičnih zgodb je napisal in katere motive se je odločil obravnavati v njih.

Na temo božičnih zgodb je bila leta 2006 napisana diplomska naloga Alenke Peteršič *Božične zgodbe v periodiki od leta 1892 do 1908 in kulturološko-religioški pogled na božič ter božične praznike*. Medtem ko se je ona ukvarjala z božičnimi zgodbami, ki so izhajale med letoma 1892 in 1908, in sicer v vseh časopisih, ki so izhajali v tem obdobju, sem se jaz osredotočila na časopise, ki so začeli izhajati v 19. stoletju, njihova periodika pa sega globoko v prvo

polovico 20. stoletja, kar pomeni, da je obdobje mojega raziskovanja časovno širše kot pri Peteršičevi. Idejo za nalogo in vzorec analize sem dobila pri profesorju Milanu Hladniku.

2 Božič in božične zgodbe

2.1 Božič kot praznik

Božič je dandanes zagotovo najbolj priljubljen praznik, katerega praznovanje se je od začetkov do danes zelo spremenilo, v krščanskem svetu pa velja za drugi najpomembnejši krščanski praznik takoj za veliko nočjo.

Izvor besede »božič« je staroslovenski, in sicer izhaja iz osnove »bog« in končnice »-ič«, pomeni pa mali bog. Ker beseda izhaja izpred časov pojava krščanstva, na začetku ni bil mišljen novorojeni Odrešenik, ampak se beseda nanaša na Svarožina, sina Svaroga, ki naj bi se vsako leto ob zimskem solsticiju ponovno rodil. Pozneje so to misionarji prenesli na Jezusa kot otroka in sčasoma se je s to besedo začel označevati tudi praznik (Kuret, 1998, 312).

Natančen dan Jezusovega rojstva ni poznan. V 3. stoletju so nekateri domnevali, da se je Jezus rodil na spomlad, tj. aprila ali maja (sv. Klemen Aleksandrijski, Hipolit). Datum 25. december naj bi po mnenju nekaterih izbral papež Julij I. kot odgovor na pogansko praznovanje »rojstnega dne nezmagane sonca« (*Božič na Slovenskem*, 1989, 12), se pravi poganskega praznovanja rojstva sonca. Tudi samo Sveto pismo Jezusa označuje kot »sonce pravice« in »prava luč, ki razsvetljuje vsakega človeka« (*Božič na Slovenskem*, 1989, 12). Seveda pa izbira datuma ni čudna, saj takrat nastopi čas zimskega solsticija, ko se dan začne daljšati in tako simbolizira zmago dobrega nad zlim.

Na začetku krščanstva niso praznovali božiča, vsaj ne na način, kot ga poznamo danes. Cerkev, ki je doživljala vzpon, si je prizadevala odtegniti pozornost kristjanov stran od starih poganskih praznovanj in je svoj lasten cikel praznovanj prilagodila ritmu, ki je bil vzpostavljen že od prastarih časov. Sredi 4. stoletja se je razširilo praznovanje božiča 25. decembra, najprej na zahodu, potem pa še drugod (Afrahat Sirski naj bi pridigal o tem datumu kot rojstvu Jezusa Kristusa že leta 343, sv. Janez Krizosom je v Antiohiji 386 v pridigi napovedal božični praznik, neznan pridigar pa nekaj let pozneje omenja, da je v tistem času tudi zahod sprejel božič kot praznik). Božič so dolgo praznovali le v cerkvah in samostanih, družinski praznik pa je postal šele v času protireformacije.

Za praznik božiča so značilni razni simboli: jaslice, polnočnica, adventni venec (advent je čas priprave na božič), božično drevo, božične pesmi. Najbolj znana božična pesem je *Sveta noč*,

ki jo je 1819 napisal Joseph Mohr, glasbo zanjo pa je ustvaril Franz Xsaver Gruber. Danes je prevedena v več kot 300 jezikov. Prvi prevod te pesmi je bil pri nas objavljen 1879 v božični številki *Zgodnje danice*, njen prevajalec je bil Silvester Radoslav. Naša najstarejša božična pesem pa je *Eno dete je rojeno*, ki je bila prvič tiskana 1607, nastala pa je verjetno že prej v 15. stoletju.

Jaslice, polnočnica in božično drevo so zelo pogosti motivi božičnih zgodb, redko katera zgodba je brez enega takega motiva, včasih pa vsebujejo kar vse tri. Jaslice predstavljajo Jezusovo rojstvo. Nastanek so navdihnile božične igre, v katerih so uprizarjali rojstvo Odrešenika in ljudski rezbarji so po tej podobi začeli rezljati figurice. Prve jaslice so bile postavljene 1560 na Portugalskem, k nam pa so prišle 1644, ko so jih jezuiti postavili v cerkvi svetega Jakoba v Ljubljani. Bolj so se začele uveljavljati šele v 18. stoletju. Jaslice so postale simbol družinskega praznovanja božiča, ljudje so jih postavljali v kot za mizo pod križem, imenovan tudi »bogkov kot«.

Že pred božičnim drevesom je v slovenskih pokrajinah obstajala podobna navada, in sicer so ljudje postavljali neokrašeno smrekovo vejo v bogkov kot. Okraševanje smreke je k nam prišlo iz nemškega protestantskega severa, prva okrašena smrečica pa je zažarela v Ljubljani 1845 v družini gostilničarja Luelsdorfa.

Polnočnica je maša, ki se izvaja ob polnoči v noči iz 24. na 25. december. Izvajala se je verjetno že proti koncu 4. stoletja po vzoru jeruzalemske cerkvene občine, ki je obhajala Jezusovo rojstvo z nočnim pohodom in bedenjem v Betlehemu.

Nič čudnega, da je sveta noč navdih za mnoge božične zgodbe, saj je pri nas veljalo, da je to noč čudovitih skrivnosti, ko se godijo čudeži (npr. živali govorijo ...).

2.3 Božične zgodbe

Božične zgodbe so nastale v 19. stoletju in v njih odsevajo značilnosti tega stoletja: boj zatiranih in revnih za boljše pogoje za življenje, rastoča groza nadvlade brezdušnega stroja. Prva in najbolj znana božična zgodba je zagotovo zgodba o Jezusovem rojstvu, ki se je zaradi trdosrčnosti betlehemskih prebivalcev, ki Jožefu in Mariji niso hoteli dati prenočišča, rodil v hlevu. Zgodba govori tudi o angelih, ki so oznanjali mir ljudem, in pastirjih, ki so prvi doživeli veselje in izpolnitev hrepenenja po rojstvu Odrešenika. Na tej podlagi je nastalo mnogo pesmi in zgodb, ki po svoje obnavljajo svetopisemsko sporočilo, ki je prežeto s pričakovanjem in upanjem vsega človeštva.

V središču božičnih zgodb sta božič in še posebej sveti večer. Prazniki so čas, ko se ljudje še bolj zavedajo svojega življenja in občutkov: reveži še bolj občutijo trdoto sveta, osamljeni in ostareli svojo osamljenost, zapuščenost, preganjani svojo usodo ... V mnogih božičnih zgodbah so ti občutki v ospredju, opisujejo trdoto in bedo zatiranih in pozabljenih. V njih je zelo poudarjena vera, načelo krščanstva, da bog odpusti celo najhujše grehe vsakemu grešniku, ki se kesa in zato so božične zgodbe polne upanja, bog rešuje nesrečnike. Tudi tisti, ki imajo vsega v izobilju, spoznajo, da jim to ne zadostuje, da se ne morejo odrešiti in da jim vera prinaša neko upanje, zadovoljstvo, da je rojstvo Kristusa nek začetek, začetek poti tistega, ki je prišel na svet, da bi nase prevzel grehe človeštva in ga odrešil.

Med ustvarjalci božičnih zgodb najdemo mnoga znana imena svetovne književnosti in tudi marsikatero cenjeno ime slovenske književnosti. Vsako leto so ob božičnem prazniku nastajale nove pesmi in zgodbe. Gre za zgodbe o nedolžnosti sredi nasilja, upanju, o možnosti ljubezni v svetu sovraštva, o sanjah o večnem miru, o vračanju izgubljenih in zavrženih med ljubljeno domače ognjišče. Redkeje se pojavljajo zgodbe, ki opisujejo mračnejše vzdušje, kjer ni prostora za upanje, mir, ljubezen in spravo, gre za zgodbe, ki so posledica surovega življenja (*Božič na Slovenskem*, 1898, 17-18).

Če naštejemo nekaj znanih ustvarjalcev božičnih zgodb: v Rusiji so to Fjodor M. Dostojevski (*Deček pri božičnem drevesu*), Maksim Gorki, Nikolaj Leskov (*Rubelj skakač*), Lev in Aleksej Tolstoj, Anton Čehov (*V božični noči, Čevljar in peklenšček*) ... Med Francozi Guy de Maupassant (*Božičnica*), Alphonse Daudet, Francis Jammes, Paul Verlaine, Jean Cocteau ... Prevodi francoskih in ruskih zgodb se poleg nemških in avstrijskih tudi največ pojavljajo v slovenskih časopisih. Med Belgijci se med pisci božičnih zgodb pojavljajo imena Felix Timmermans, Ernest Claes, Theo Bogaerts, Ernest van der Hallen, Stijn Streuvels. Božične zgodbe so pisali tudi Selma Landerlöf, Sigrid Undset, Hans Christian Andersen (*Deklica z vžigalicami*), Charles Dickens (*Božična pesem*), Jane Barlow, Ila Hearn, Christopher Morley, Frank O'Connor, Joseph O'Connor, Alistair Cook. Bogato zbirko božičnih zgodb najdemo tudi med Nemci in Avstrijci: Novalis, Goethe, Theodor Storm, Heinrich Heine, Ernst Wiechert, Adalbert Stifflerm, Reinhold Schneider, K. H. Waggerl (*Božič na Slovenskem*, 1989, 18).

Božična zgodba pa je bila vse od 19. stoletja naprej prisotna tudi v slovenski književnosti, najraje pa so jo uredniki objavljali v časopisih v času pred prvo svetovno vojno in po njej, saj so bile zgodbe polne misli betlehemskega miru in sprave, idiličnega sožitja ljudi in povzdigovanja družinske sreče v vdanosti in skromnosti. Božična zgodba je zelo blizu poučni

in vzgojni ljudski povesti. Zagotovo je skoraj vsak pomemben slovenski pisatelj napisal vsaj eno božično zgodbo, s katero je v bralcih vzbujal božično razpoloženje in opisoval vedrino in lepoto upanja, žalost, osamljenost, toplino, nežnost, smrt in bolezen, človekovo brutalnost, grozote vojne, strah, sovraštvo, vendar pa so prikazovali, da je mogoče slabo premagati z ljubeznijo in upanjem. Božične zgobe predstavljajo osamljene in bolne ljudi, izgubljene hčere in sinove brez domačega ognjišča, vojake, ki morajo preživeti božič daleč od doma na bojišču, prinašajo žalost in srečo, trpljenje in veselje, bridkost in bolečino (*Božič na Slovenskem*, 1989, 18-19). In če naštejemo nekaj slovenskih avtorjev, ki so napisali vsaj nekaj božični zgodb: Ivan Cankar (*Sveta noč Damijana Gavriča, Krivica, V samoti*), Ivan Pregelj (*Tolminske matere sveta noč, Na sveti večer*), Manica Koman (*Na božični večer, Sveta noč*), Bogomir Magajna (*Župnik Simon, Stela*), Silvin Sardenko (*Sirota pri jaslicah, Božična idila, Sveto noč sem šel iskat*), Fran Saleški Finžgar (*Svetonočna vizija, Slepec, Sveta noč*), Ksaver Meško (*Blagoslovljeni, Stara legenda, Stari Gašper*), Gustav Strniša (*Sveti večer, Božič starega mornarja, Božična noč*), Marija Kmet (*Drevesce in jaslice, Božični mir*), Ivan Baloh (*Sama, Ločitev in snidenje*), Joža Likovič (*Svetonočni spomini, Hlapca Tomaža sveti večer*), Zvonimir Kosem (*Božična noč, Božično darilo*), Ivo Trošt (*Komisar Keber, Zvonijo božični zvonovi*) in mnogi drugi.

3. Analiza dolžine, naslovov, podnaslovov in avtorjev božičnih zgodb

3.1 Analiza po posameznih časopisih

Domoljub, ki je izhajal med leti 1888 in 1944, je objavil 56 božičnih zgodb, od katerih je 22 (39 %) anonimnih, 26 izvirnih (47 %) in 8 (14 %) prevodov in priredb. Prva božična zgodba je bila objavljena leta 1888 v decembrski številki 12. letnika. Avtor je anonimen, zgodba pa nosi naslov *Sveti večer*. Od takrat so dokaj redno objavljali božične zgodbe skoraj vsako leto, najprej na eno leto do 1899. leta, nato pa vsaki dve ali tri leta. V 30. letih 20. stoletja so objavili tudi po več zgodb na eno številko. Na začetku so se božične zgodbe pojavljale v decembrski številki okrog božiča, lahko pa tudi v prvi januarski številki novega letnika, nato pa do konca izdajanja večinoma v zadnji številki pred božičem. V redkih primerih se je zgodilo, da je bila ena božična zgodba objavljena v več delih v več številkah (npr. *Jezuščkov odgovor, Sveti večer, Božič v gozdu*).

Časopis Edinost, ki je izhajal med leti 1876 in 1928, je objavil 23 božičnih zgodb. Večina zgodb ima poznanega avtorja, le ena (4 %) zgodba je anonimna. Prvo božično zgodbo v Edinosti je objavil Just Piščanec pod psevdonimom Levin leta 1889, in sicer v treh delih (v

številkah 102, 103, 104). Zgodba nosi naslov *Božični večer*. V Edinosti božične zgodbe niso bile objavljene redno kot v Domoljubu, ampak v letih 1891–92, 1894–95, 1902–03, 1905–10. Do leta 1920, ko je Edinost začela izdajati *Božično prilogo Edinosti*, ni izšla nobena božična zgodba. Božična priloga tudi ni redno izhajala, ampak je izšla v letih 1920, 1921, 1925–1927. V posamezni Prilogi je objavljena ena ali več božičnih zgodb. V Edinosti sta bili v več številkah objavljeni dve božični povesti Iva Trošta *V Risu* in *Komisar Keber* in *Božični večer* Levina.

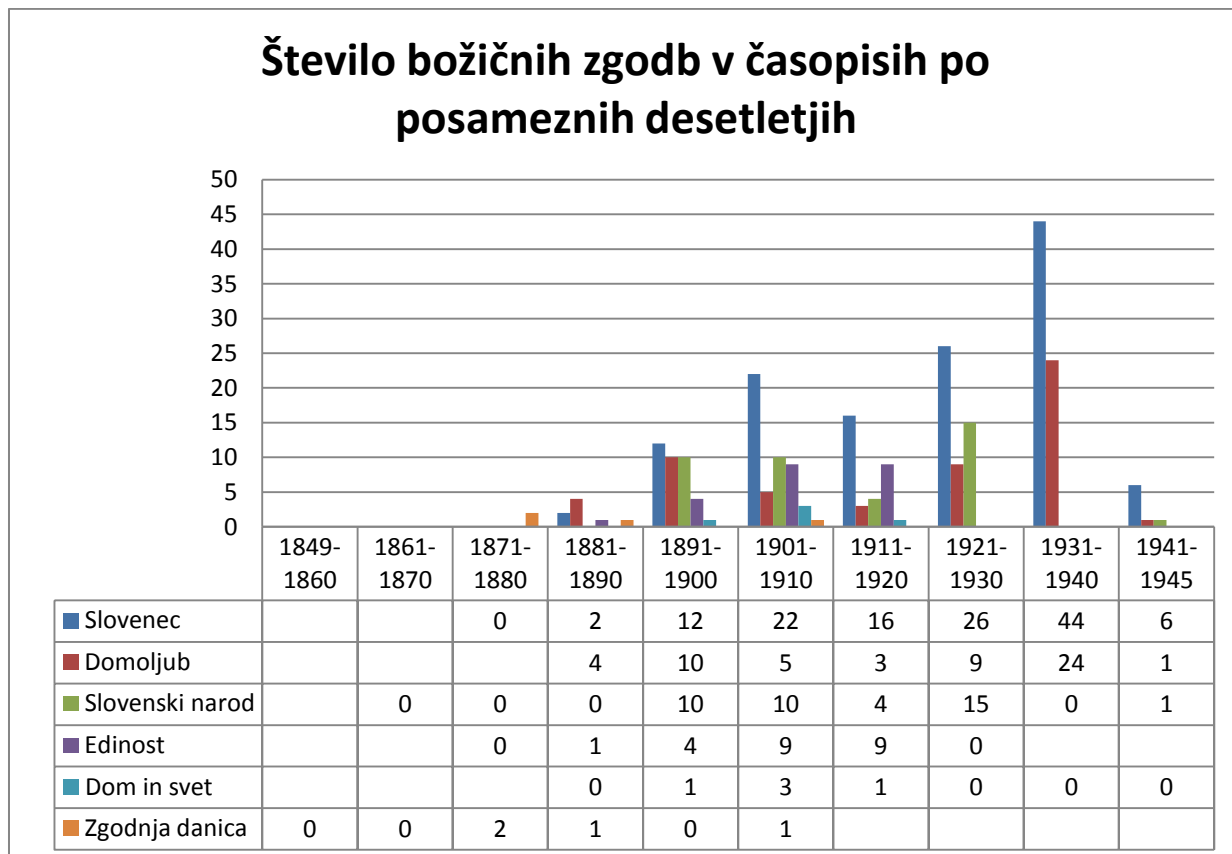
Zgodnja danica je v vseh svojih dolgih letih izhajanja (1849–1904) objavila le štiri božične zgodbe, od tega dva prevoda, eno anonimno in eno izvirno zgodbo. Zgodbe so izšle v letih 1874, 1877, 1886 in 1902. Zgodba anonimnega avtorja *Ta-le bo dobra za božič* je izšla v dveh številkah v 30. letniku. Vse zgodbe so izšle v decembrskih številkah.

Slovenski narod, ki je izhajal med leti 1868 in 1945, je objavil 41 zgodb z božično tematiko. Prva z naslovom *Božična slika* avtorja A. Podgorca je bila objavljena 1891. leta v 294. številki 24. letnika. Potem po letu 1895 so začele božične zgodbe dokaj redno izhajati vsako leto, razen 1892–93, 1912, 1918–19, nato pa od leta 1928 pa do konca niso objavile nobene nove božične zgodbe, z izjemo kratke *Nekoč je živela ljubezen* 1941. V Slovenskem narodu so izšle le štiri (10 %) anonimne zgodbe, ostale pa so izvirne, prevodi ali priredbe. Časopisi z božičnimi zgodbami večinoma nosijo datum 24. 12. oz. 25. 12., odvisno, kdaj je izšla zadnja številka časopisa pred božičnim dnem (en dan pred božičem oz. v mlajših letnikih na božični dan).

Dom in svet, ki je izhajal med leti 1888 in 1944, je objavil 5 božičnih zgodb, vse pa so izšle v januarjskih številkah. Prva je bila objavljena leta 1900 v 13. letniku. Napisal jo je Janko Barle, naslov pa je nosila *V božični noči*. Vse zgodbe v Domu in svetu so podpisane in vse so izvirne slovenske božične zgodbe. V tem časopisu so izšle tudi najdaljše božične zgodbe, saj imata kar dve obseg več kot 5000 besed.

Slovenec, ki je izhajal med leti 1873 in 1945, je objavil največ zgodb, in sicer 128. Med njimi je objavil 26 (20 %) anonimnih zgodb in 102 (80 %) izvirnih, prevodov in priredb. Na začetku so izhajale v podlistku, potem pa je Slovenec začel objavljati božično prilogo, ki pa ni izhajala redno vsako leto. Prva božična zgodba je izšla 1888 v letniku 16, napisal jo je Anton Sušnik, naslov pa je nosila *Osodna noč*. Nato dve leti ni izšla nobena zgodba z božično vsebino, potem pa od leta 1891 naprej redno vsako leto, praviloma več božičnih zgodb na številko. Slovenec je edini časopis, v katerem je več avtorjev objavilo več zgodb, v ostalih je bil to le po en avtor. Anton Sušnik, Ivan Baloh, Fran S. Finžgar, Silvin Sardenko, Tugomir

Zlatopoljski, Bogomir Magajna, Ivan Pregelj, Marija Kmet in Jože Likovič so avtorji, ki so objavili dve ali več božičnih zgodb v Slovincu. Pri Slovincu je zanimivo, da je glede na število objavljenih zgodb objavil le dve v več delih, in sicer prevod Barančeve zgodbe *Kaj povzroči Sever* v štirih številkah in *Mir* avtorja I. S. v dveh številkah.

Graf 1: Število božičnih zgodb v časopisih po posameznih desetletjih.

Božične zgodbe so začele v večini časopisov izhajati šele v 80. letih 19. stoletja, čeprav je veliko časopisov izhajalo že prej (Slovenski narod, Slovenec, Edinost). Edina izjema je Zgodnja danica, ki je dve božični zgodbi objavila že v 70. letih 19. stoletja. Okenca, ki so v tabeli prazna, pomenijo, da takrat časopis še ni izhajal oz. je že prenehal izhajati.

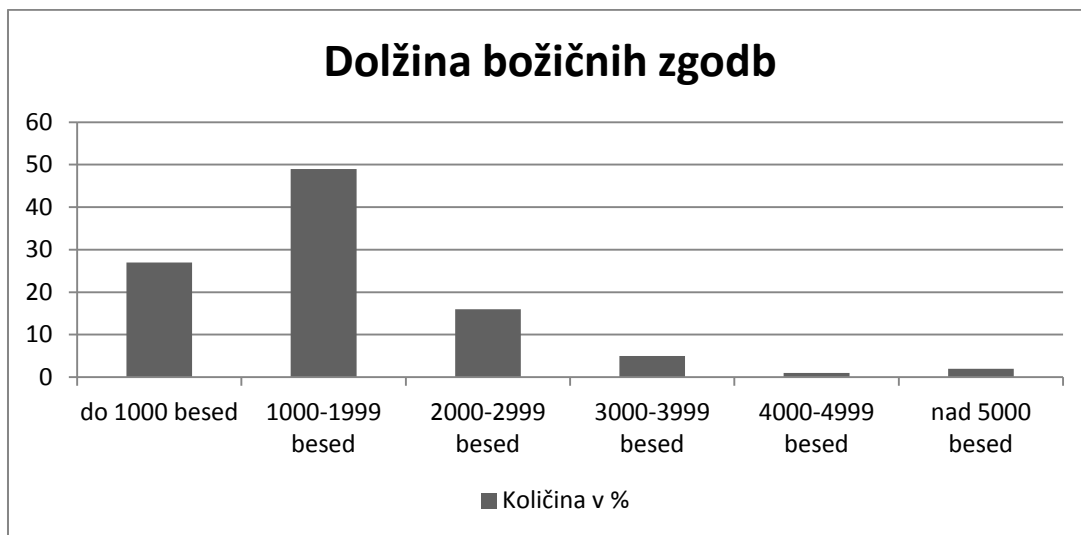
3.2 Dolžina božičnih zgodb v slovenskih časopisih

Avtorji so različno podnaslovili svoja dela oz. večina zgodb sploh ni bila podnaslovljenih, gre pa za krajšo pripovedno prozo, zato sem se odločila v diplomski nalogi analizirati tudi dolžino božičnih zgodb. Večinoma je šlo za zgodbe, krajše od 3000 besed, veliko je bilo tudi takih, ki so bile krajše od 1000 besed, zato se mi je zdelo najbolj smiselno, da razdelim obseg besed na naslednjih 6 kategorij:

- do 1000 besed
- od 1000 do 1999 besed
- od 2000 do 2999 besed
- od 3000 do 3999 besed
- od 4000 do 4999 besed
- več kot 5000 besed¹

Po analizi korpusa 258 božičnih zgodb sem dobila naslednje rezultate:

- do 1000 besed: 71 (27 %)
- od 1000 do 1999 besed: 128 (49 %)
- od 2000 do 2999 besed: 41 (16 %)
- od 3000 do 3999 besed: 12 (5 %)
- od 4000 do 4999 besed: 2 (1 %)
- več kot 5000 besed: 4 (2 %)

Graf 2: Dolžina božičnih zgodb v slovenskih časopisih.

Največ objavljenih zgodb je imelo med 1000 in 1999 besedami, in sicer je bila takih malo manj kot polovica zgodb. Prevladovala so v skoraj vseh časopisih, razen tistih, kjer je bilo objavljenih manj kot 5 zgodb (Dom in svet). Druge najpogostejše so zgodbe, ki imajo po obsegu manj kot 1000 besed, takih je 27 %. Sledijo zgodbe, ki imajo med 2000 in 2999 besedami, takih je 17 %, zgodbe z mejo besed med 3000 in 3999 besed so že redkejše (5 %), najmanj pa je zgodb, ki imajo čez 4000 oz. 5000 besed.

¹ 1000 besed sta nekje dve tipkani strani z razmikom 1,5 in pisavo 12, torej je 2000 besed nekje 4 strani, 3000 besed 6 strani, 4000 besed 8 strani in 5000 besed 10 strani.

	D	E	ZD	SN	DiS	S
Do 1000	12	7	1	7	1	43
1000-1999	27	10	2	25	0	63
2000-2999	12	5	0	8	2	14
3000-3999	4	1	1	1	0	5
4000-4999	0	0	0	0	0	2
Čez 5000	1	0	0	0	2	1

Tabela 1: Število božičnih zgodb glede na dolžino po posameznih časopisih.

3.3 Naslovi in podnaslovi

3.3.1 Naslovi

Opazila sem, da naslovi niso zelo različni, ampak se pojavljajo neki vzorci. Največ je zgodb z naslovi, v katerih se pojavljajo besedne zveze sveti večer, sveta noč, božična noč in božični večer, najpogosteje v kombinaciji z raznimi predlogi. Taki naslovi so *Sveti večer*, ki se v vsakem časopisu pojavi vsaj dvakrat, *Na sveti večer*, ki je še pogostejši in se pojavi tudi do petkrat (v Slovenskem narodu), *Sveta noč (blažena noč)*, *V sveti noči*, *Na sveto noč*, *Božična noč*, *(Na) Božični večer*, *Božič*, *V božični noči*, *Bilo je na sveti večer*, *Nepozaben sveti večer*, *Božični večer*, *Zadnji sveti večer*.

Zelo pogosti so tudi naslovi, ki vsebujejo svojilni pridevnik, omenjajo, da gre za za sveti večer nekoga oz. je v naslovu omenjen glavni protagonist, taki naslovi so: *Sveti večer prijatelja Onorata*, *Bregarjev Janez*, *Sveta noč Damijana Gavriča*, *Žena mučenica*, *Božič Ivana Srečnika*, *Zadnji sveti večer Petra Martinca*, *Božič starega mornarja*, *Sveti večer kmetiške družine*, *Mornarjev božič*, *Božič prosjaka Jožeta*, *Boštjanove matere sveti večer*, *Stražnikov sveti večer*, *Sveti večer zapuščenih*, *Selskega župnika sveti večer*, *Sveta noč dveh zapuščenih*, *Zvonarjev božič*, *Tolminske matere sveta noč*, *Hlapca Tomaža sveti večer*, *Sveti večer hlapca Matevža*, *Mihovega Tineta sveti večer*, *Kaznjenčev sveti večer*, *Majdina sveta noč*, *Župnik Simon*. Nekaj je tudi naslovov, ki omenjajo kraj dogajanja: *Božič v kitajskih vodah*, *Pri polunočnici*, *Božič na Št. Gothardu*, *Božični večer v ječi*, *Božič pri Gorniku na Bistrici*, *Božična noč na bojnem polju*, *Sveti večer na tujem*.

Kot naslovi se pojavljajo tudi literarne vrste, npr. povest, slika, pravljica, zgodba, črtica, pripovedka, vizija (*Božična povest*, *Pradavna božična povest*, *Povest brez naslova*, *Povest*

očeta Jelena, Slepe Micike – božična povest, Božična slika iz mesta, Božična slika, Božična pravljica, Pravljica o dveh pastirjih, Svetonočna pravljica, Sveta božična zgodba, Zgodba o sreči, Zgodba svete noči, Svetonočna zgodba, Vesela božična zgodbica, Božična črtica, Pripovedka o božičnem bogku, Svetonočna vizija).

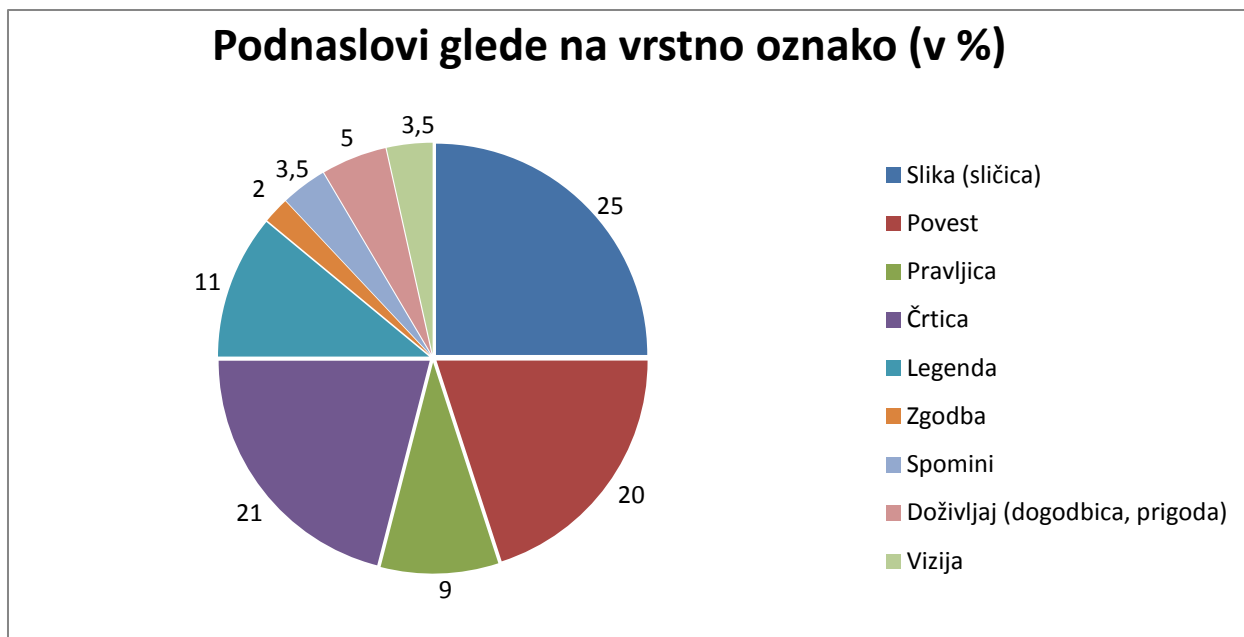
V naslovih se pojavljajo tudi razni božični motivi, kot so polnočnica, jaslice, darilo, darovi, božično drevo, zvonovi, angel, dete Jezus, pastirji, mir: *Osodepolna polunočnica, Pri polunočnici, Srebrne jaslice, Svetonočno darilo, Dragoceno božično darilo, Božični darovi, Njih božično drevo, Ob drevesu in ob jaslih, Božično drevesce, Zlato drevesce, Zvonijo božični zvonovi, Božični angel, Ukradeni Jezušček, Rodil se je kralj nebeški, Dete iz Betlehema, Pravljica o dveh pastirjih, Pastirček Janček, Svetonočni mir, Mir ljudem na zemlji.*

3.3.2 Podnaslovi

Pri analizi podnaslovov sem ugotovila, da se pojavijo pri 61 od 258 zgodb, kar je 24 % vseh zgodb. Največ podnaslovov je v Slovincu (33), ki vsebuje tudi največ zgodb. Sledijo Domoljub (10), Slovenski narod (8), Edinost (5), Dom in svet (4) in Zgodnja danica (1).

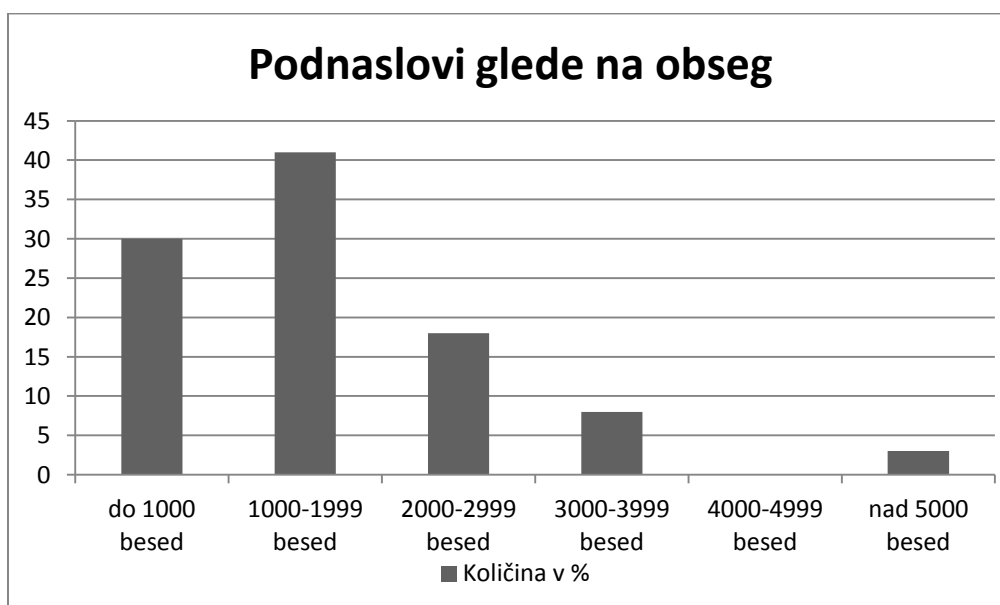
Podnaslovi so različni, največ je seveda vrstnih oznak. V Zgodnji danici se pojavi podnaslov resnična prigoda, v Domu in svetu dvakrat črtica in dvakrat božična slika, v Edinosti se po dvakrat pojavita črtica in božična povest, enkrat pa podnaslov spomini iz vojaškega življenja. Slovenski narod ima 8 podnaslovov, od tega trikrat božična povest in po enkrat izvirna velikonočna slika, črtica, povest izgubljenega človeka, iz romana *Črne noči* in kakor jo pripoveduje slovenska narodna pesem. V Domoljubu, ki ima 10 podnaslovov, so ti še bolj raznovrstni; po dvakrat se pojavita božična slika in božična črtica in po enkrat pravljica božične noči, božična legenda, božična povest, božična zgodba, dogodbica in resničen doživljaj.

Največ podnaslovov je v Slovincu, kar 33, in ti prinašajo še bolj raznolike vrste kot ostali časopisi. Največkrat (7-krat) je uporabljena vrstna oznaka slika, od tega enkrat samo slika, enkrat slika iz naših gor in petkrat božična slika. Podnaslov črtica se pojavi šestkrat, od tega dvakrat s pridevnikom božična in dvakrat s pridevnikom svetovečerna. Pisatelji so svoja dela petkrat podnaslovili z legendo, od tega trikrat z božično legendo. Božična povest se pojavi štirikrat. Trikrat so avtorji uporabili podnaslov božična pravljica in enkrat svetonočna pravljica. Dvakrat se pojavi tudi podnaslov vizija, enkrat kot svetonočna vizija. Po enkrat so avtorji uporabili podnaslove odlomek božične pripovedi, spomini vojnega invalida, sličica, k božiču naših dni, iz zbirke *V okopitev*.

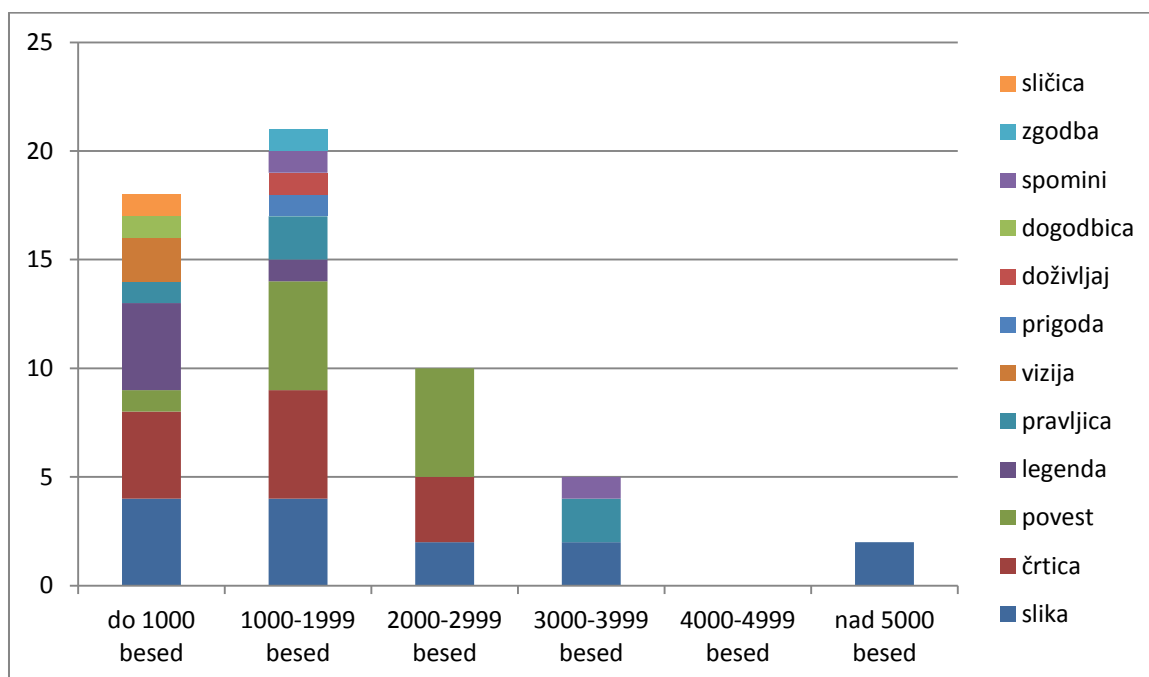
Graf 3: Podnaslovi božičnih zgodb glede na vrstno oznako.

Božične zgodbe v slovenskih časopisih so z vrstnimi oznakami naslovljene kot slika (tudi sličica), povest, pravljica, črtica, legenda, zgodba, pripoved, doživljaj, prigoda, dogodbica, vizija in spomini. Najpogosteje se pojavi vrstna oznaka slika, in sicer 14-krat (25 %). Drugi najpogostejši podnaslov je črtica, ki je uporabljen 12-krat oz. v 21 % primerov. Pogost je tudi podnaslov povest, ki se pojavi v 11 primerih (20 %). Ostali podnaslovi so že redkejši, pravljica se pojavi 5-krat (9 %), legenda 6-krat (11 %), spomini in vizija po dvakrat, ostale pa vse po enkrat.

Graf 4: Podnaslov glede na obseg.

Podnaslovi praviloma niso vezani na daljše zgodbe, ampak so podnaslovljene tudi zgodbe, ki so imele manj kot 1000 besed. Podnaslovi niti niso bili vezani na avtorje, ki so objavili več božičnih zgodb, saj je variiralo – včasih so zgodbo podnaslovili, včasih ne.

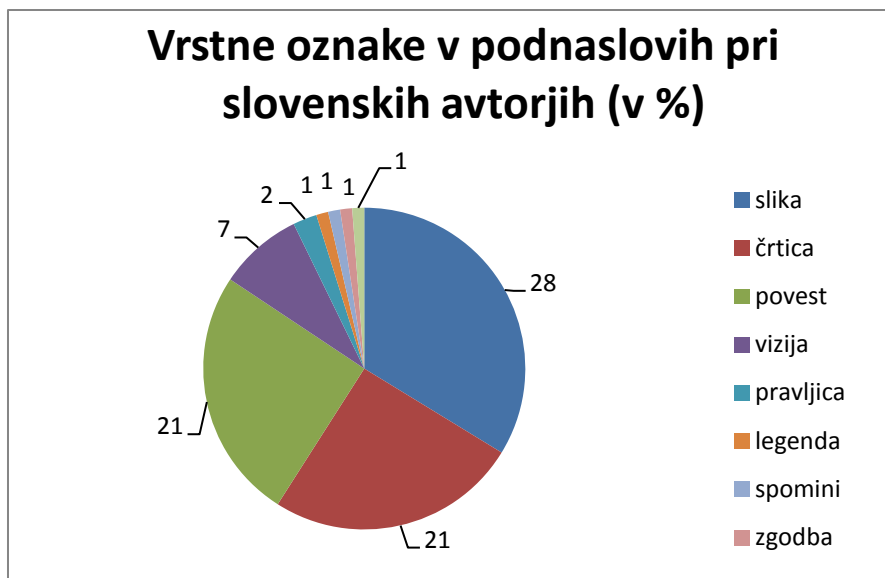

Graf 5: Vrstne oznake v podnaslovih glede na obseg.

Največ je podnaslovljenih zgodb, ki imajo obseg med 1000 in 1999 besedami, in sicer najpogosteje z vrstnimi oznakami slika (4), črtica (5), povest (5), pravljica (2), legenda, zgodba, prigoda, doživljaj, spomini. Druge najpogosteje podnaslovljene so zgodbe, ki imajo obseg do 1000 besed, in sicer z vrstnimi oznakami slika (4), črtica (4), legenda (4), vizija (2), pravljica, povest in dogodbica. Manj kot 20 % primerov je zgodb z obsegom med 2000 in 2999 besedami, in sicer so te avtorji podnaslovili petkrat kot povest, trikrat kot črtico in dvakrat kot sliko. Nekaj manj je zgodb med 3000 in 3999 besedami, ki nosijo podnaslove pravljica (2), slika, legenda in spomin. Nobena od zgodb, ki ima obseg med 4000 in 4999 besedami, ni podnaslovljena. Od štirih zgodb, ki imajo obseg nad 5000 besed, sta dve podnaslovljeni, in sicer obe z vrstno oznako slika.

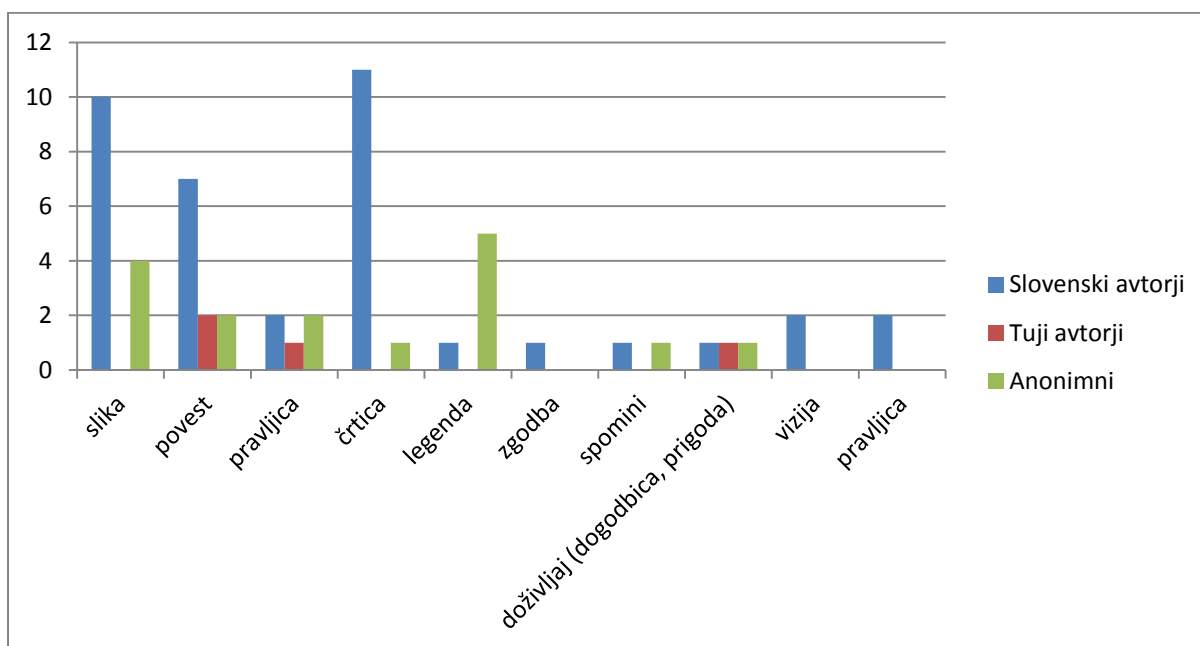
3.3.3 Podnaslovi pri božičnih zgodbah slovenskih avtorjev

Med 61 božičnimi zgodbami, ki so podnaslovljene, jih je več kot polovica od domačih avtorjev (39). V Domoljubu jih je 5, prav tako v Edinosti, v Slovenskem narodu jih je 7, v Slovencu 18 in v Domu in svetu pa 4.

Graf 6: Vrstne oznake v podnaslovih pri slovenskih avtorjih.

Domači avtorji so se v podnaslovih najraje odločali za vrstno oznako črtica, ki se pojavi 11-krat, nato za sliko, ta se pojavi 10-krat. Tretja najpogostejša vrstna oznaka pri domačih avtorjih je povest, ki so jo uporabili 6-krat, sledita vizija in pravljica, ki se pojavita 2-krat, ter legenda, spomini, zgodba in dogodbica, vsaka od teh vrstnih oznak se pojavi po enkrat. Največ podnaslovljenih zgodb je z obsegom od 1000 do 1999 besed (38 %), le malo manj z obsegom do 1000 besed (31 %), sledijo zgodbe z obsegom med 2000 in 2999 besedami (18 %), med 3000 in 3999 besedami (8 %) in več kot 5000 besedami (5 %). Nobena zgodba z obsegom med 4000 in 4999 ni bila podnaslovljena.

Graf 7: Primerjava uporabe vrstnih oznak pri domačih, tujih in anonimnih avtorjih.

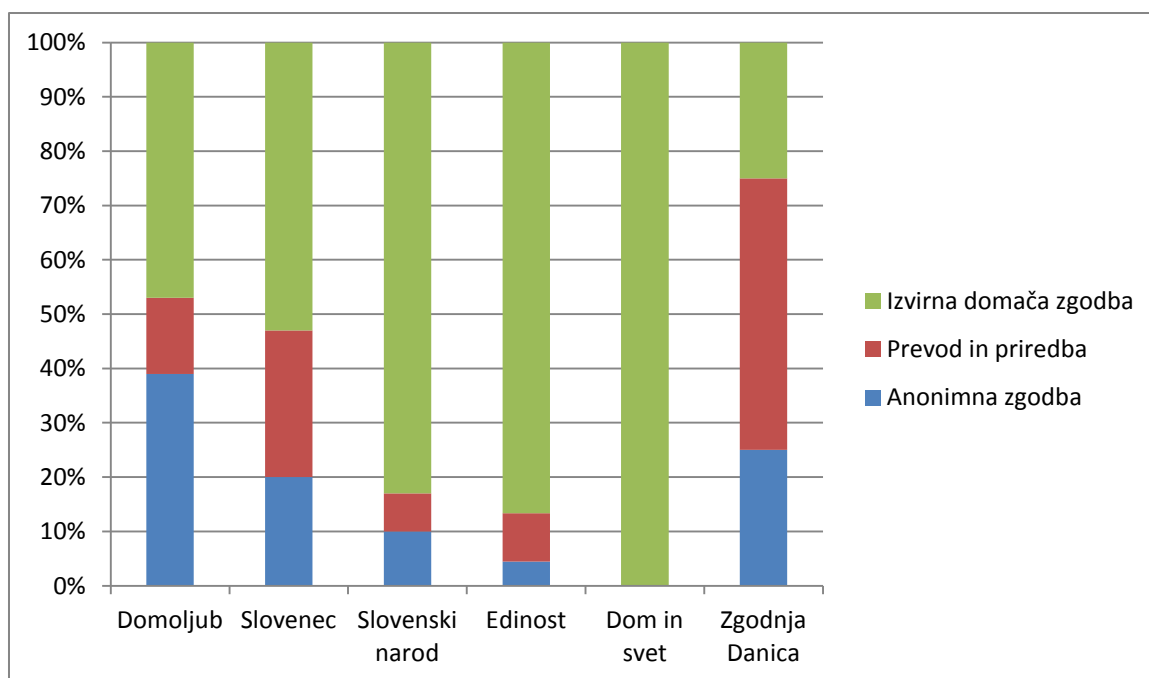
Če primerjamo uporabo vrstnih oznak pri slovenskih in tujih avtorjih, vidimo, da so pri tujih le redko uporabljene, in sicer dvakrat povest ter po enkrat pravljica in prigoda. Pogosteje kot pri tujih avtorjih so vrstne oznake v podnaslovih prisotne pri anonimnih avtorjih, in sicer 5-krat legenda, 4-krat slika, po dvakrat pravljica in povest in po enkrat črtica, spomini in doživljaj.

Domači avtorji, ki so podnaslavljali svoje božične zgodbe, so Slavko Savinšek (pravljica), Jože Urbanija, ki je objavljala v Domoljubu pod psevdonimom Limbarski (dogodbica, zgodba), Ivo Trošt (dvakrat povest, enkrat črtica), Joško Kevc (črtica), Rudolf Arko (povest), Franc Ksaver Steržaj (črtica), Ivan Lah (slika), Venceslav Bele (črtica), Ksaver Meško (slika), A. S. (štirikrat črtica), Josip Svoboda (slika), Fran Saleški Finžgar (vizija), Silvin Sardenko (vizija), Ivan Pregelj (legenda), Bogomir Magajna (slika) ...

3.4 Avtorji božičnih zgodb

Kot sem že prej omenila, sem pri analizi upoštevala 258 božičnih zgodb, in sicer tako izvirne domače kot tudi priredbe, prevode in anonimne zgodbe. Razlog za upoštevanje prevodov, priredb in anonimnih zgodb je v tem, da so glavne značilnosti vseh zgodb enake, ne glede na to, ali so slovenske ali tuje (dogajanje na sveti večer, sentimentalnost, najpogosteje v ospredju reveži, dobrotnost, sočutnost ...).

V analiziranih časopisih je bilo vsega skupaj 59 % izvirnih božičnih zgodb slovenskih pisateljev, 21 % prevodov in priredb in 20 % anonimnih zgodb. Največ anonimnih zgodb je bilo objavljenih v Domoljubu, kar 39 % vseh zgodb, najmanj pa v Edinosti, kjer je bila objavljena le ena (4 %) anonimna zgodba. Dom in svet je edini časopis, ki je objavljala božične zgodbe samo slovenskih avtorjev, tako je vseh 5 izvirnih domačih božičnih zgodb. V Slovenskem narodu je bilo objavljenih 83 % izvirnih zgodb, v Edinosti 78 %, v Slovincu 53 % in Domoljubu 47 %. V Zgodnji danici je bila objavljena le ena izvirna božična zgodba. Največ prevodov in priredb je bilo objavljenih Slovincu, kar 34 (27 % vseh božičnih zgodb v Slovincu), veliko jih je objavil tudi Domoljub (22 zgodb oz. 39 %), medtem ko se v Edinosti in Slovenskem narodu pojavijo po štiri priredbe in prevodi, v Zgodnji danici pa dve.

Graf 8: Razmerje izvirnih božičnih zgodb, prevodov in priredb in anonimnih zgodb.

3.4.1 Domači avtorji

Domači avtorji in avtorice so v vseh časopisih skupaj objavili 152 božičnih zgodb (od tega avtorice 12, več o tem v naslednjem poglavju). Med pisci božičnih zgodb se pojavljajo bolj in tudi manj znana imena slovenske književnosti. Avtorji so objavljali pod lastnimi imeni ali psevdonimi, največ je takih, ki so v teh časopisih objavili po eno božično zgodbo, nekateri pa po dve ali več.

Največ božičnih zgodb sta objavila Fran Saleški Finžgar in Silvin Sardenko, oba po 5. Finžgar je 1908 objavil v Slovincu zgodbo *Svetonočna vizija*, ki je bila potem ponatisnjena v Edinosti 1920. Ostale zgodbe, ki jih je objavil v Slovincu, so *Zažarela je zvezda*, *Selskega župnika sveti večer*, *Balkanski videc* in *Slepec*. Pod psevdonimom Silvin Sardenko je objavljala Alojzija Merhar, in sicer so bile vse njegove zgodbe objavljene v Slovincu: *Samo še enkrat*, *Večerna vasovanja*, *Sveto noč sem šel iskat*, *Pridi v šumo svetonočno* in *Pričakovanje*.

Po 4 zgodbe so objavili trije avtorji, in sicer je Gustav Stršniša v Domoljubu objavil zgodbe *Božič starega mornarja*, *Božična noč*, *Mornarjev božič* in *Božič prosjaka Jožeta*, Anton Sušnik v Slovincu *Osodna noč*, *Prvi sveti večer*, *Na železniškem tiru* in *Sveti večer zapuščenih* ter Ivan Baloh prav tako v Slovincu *Ločitev in snidenje*, *Ob drevescu in ob jaslih*, *Sama* in *Slovenski otroci trkajo na duri miru*.

Nekaj je tudi avtorjev, ki so objavili po tri božične zgodbe. Jože Podslivniški je v Domoljubu objavil *Na sveti večer*, *Svetonočni mir* in *Sveti večer kmetiške družine*. Tri zgodbe je objavil

tudi Ivo Trošt, ki je objavljaj v *Edinosti*, in sicer *V risu*, *Komisar Keber* in *Zvonijo božični zvonovi*. Radivoj Peterlin Petruška je objavljaj v dveh časopisih, in sicer je v Slovenskem narodu objavil *Božič Ivana Sečnika* in v Slovincu *Sveti večer na tujem* in *Sveta noč boljševika*. V Slovincu je tri božične zgodbe objavil tudi Bogomir Magajna: *Zvonarjev božič*, *Župnik Simon* in *Stela*.

Po dve božični zgodbi so objavili avtorji Slavko Savinšek (*Srnica* in *Zadnji sveti večer Petra Martinca*, obe v Domoljubu), Zvonimir Kosem (*Božična noč* v Domoljubu in *Božično darilo* v Slovenskem narodu), Jože Urbanija, ki je objavljaj pod psevdonimom Limbarski v Domoljubu (*Svetonočno darilo*, *Milost svetega večera*), Rudolf Dolenc (*Stražnikov sveti večer*, *Na sveti večer*, obe v *Edinosti*), Joško Kevc (*Ob areni – na sveti večer*, *Slepe Micike – božična povest*), France Bevk (*Nedolžnost* v *Edinosti* in *Božična črtica* v Slovincu), Venceslav Bele (*Svetovečerni biseri* v Domu in svetu in *Na sveti večer z mečem v roki* v Slovincu pod psevdonimom Štefan Levkos), Ivan Cankar (*Polnočnica* in *Sveta noč Damijana Gavriča* pod psevdonimom J. C. Evstahij, obe s Slovenskem narodu), Vitomil Feodor Jelenc (*Božična noč*, *Božične fantazije*), Jakob Voljč pod psevdonimom J. oz. I. Kosar (*Sveta noč* v Domoljubu in *Božična noč* v Slovincu), Alojzij Remec (*Božično dete*, *Božična črtica*, obe v Slovincu), Ivan Pregelj (*Gospod Bronislav*, *Tolminske matere sveta noč*, obe v Slovincu), Jože Likovič (*Svetonočni spomini*, *Hlapca Tomaža sveti večer*, obe v Slovincu), Venceslav Winkler (*Romarica v belem mestu*, *Božični otrok*, obe v Slovincu), Ivan Albreht (*Povest očeta Jelena* v Domoljubu in *Odrešenik* v Slovenskem narodu), Janez Jalen (*Pastirček Janček* v Domoljubu in *Ograjene jaslice* v Slovincu),

Največ je avtorjev, ki so objavili le eno božično zgodbo v teh časopisih, in če omenim samo nekatere: Franc Ksaver Steržaj (*V temni sveti noči*), Ivan Lah (*Tepežnika*), Ksaver Meško (*Blagoslovljeni*), Fran Milčinski (*Sveta božična zgodba*), Janez Trdina (*Božič in božične bajke*), Cvetko Golar (*Božična pot*), France Koblar (*Sveta noč dveh zapuščenih*), France Kunstelj (*Za praznike*), Jan Plestenjak (*Jaza*), Ivo Šorli (*Njih božično darilo*) in drugi.

3.4.2 Domače avtorice

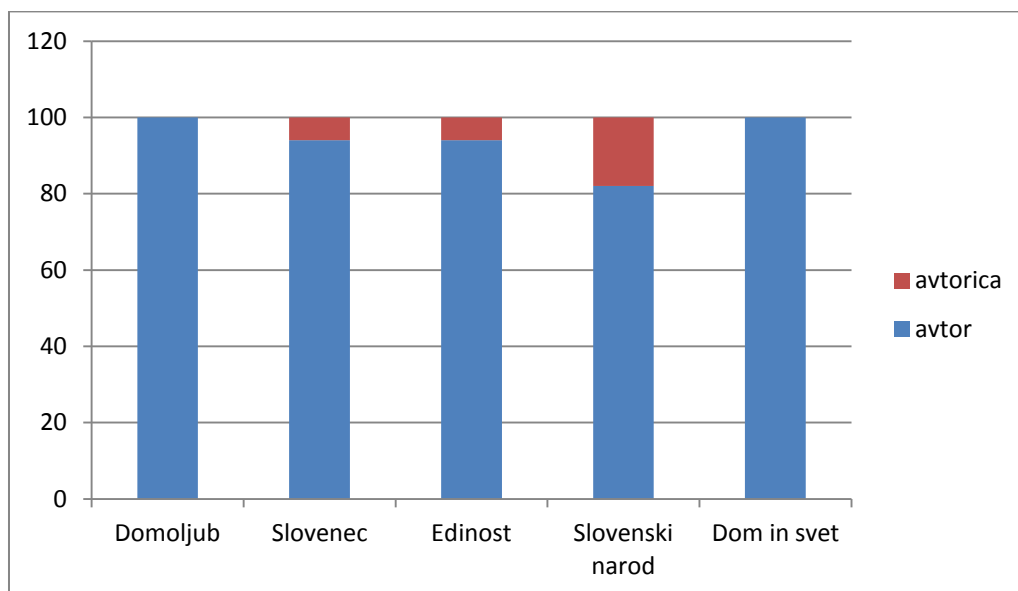
Med pisci domačih izvirnih zgodb pa niso samo moški avtorji, ampak se pojavi tudi nekaj ženskih avtoric. Medtem ko v Domoljubu in Dom in svetu ni objavljaj nobena ženska avtorica, je v *Edinosti* in *Zgodnji danici* objavljaj božično zgodbo po ena avtorica, v Slovincu tri, v Slovenskem narodu pa kar pet.

V *Edinosti* je božično zgodbo *Pradavna božična povest* 1926 objavljaj Pavla Rovana in v *Zgodnji Danici* 1902 Gospa Micika *Božično sliko iz mesta*.

V Slovincu so objavljale Lea Fatur, ki je napisala *Božični večer rezervistove žene*, Marija Kmet, ki je objavila dve božični zgodbi *Drevesce in jaslice* in *Za gospoda Jezuščka*, in Ina Slokar s psevdonimom Oroslava², ki je napisala zgodbo *Janezkovi božični prazniki*.

V Slovenskem narodu se je pojavilo največ ženskih avtoric, in sicer Žiška (psevdonim) z zgodbo *Na sveti večer*, Zofka Kveder z zgodbo *Božični večer*, Vaščanka (psevdonim) z zgodbo *Na sveti večer*, Manica Koman s kar dvema zgodbama *Na božični večer* in *Sveta noč* in Mara Tavčar z zgodbo *V sveti noči*.

Avtorice so za naslove najraje uporabljale najbolj tipične naslove, npr. *Na sveti večer*, *(Na) božični večer*, *V sveti noči*, *Sveta noč* ... Zanimivo je, da nobena od njih svojega dela ni podnaslovila in ga tako vrstno uvrstila. Marija Kmet in Manica Koman sta edini, ki sta objavili dve božični zgodbi, vse ostale so objavile po eno.

Graf 9: Razmerje božičnih zgodb glede na moškega ali ženskega avtorja.

Če primerjamo razmerje božičnih zgodb domačih avtorjev in avtoric, dobimo rezultate, da so ženske objavile le 8 % vseh zgodb. Najbolj so bile zastopne v Slovenskem narodu, kjer je 5 avtoric objavilo 6 božičnih zgodb (18 %), sledi Slovenec, kjer so 3 avtorice objavile 4 božične zgodbe (6 %) in Edinost, kjer je božično zgodbo objavila le ena avtorica (6 %). V Domoljubu in Domu in svetu ni objavljala nobena avtorica, v Zgodnji danici pa je edino izvirno slovensko božično zgodbo objavila avtorica pod psevdonimom Gospa Micika.

² Njen psevdonim sem razvozlala s pomočjo Slovenskega biografskega leksikona, in sicer pod geslom Ina Slokar piše, da je pisateljica uporabljala psevdonim Oroslava (<http://ezb.ijs.si/fedora/get/sbl:3070/VIEW/>).

4. Vsebinska analiza

Kot korpus za analizo besedil mi je služilo 258 božičnih zgodb. Pri analizi nisem upoštevala samo domačih izvirnih božičnih zgodb, ampak tudi prevode, priredbe in anonimne zgodbe, predvsem, ker vsebujejo iste lastnosti (dogajanje na sveti večer, sentimentalnost, glavne osebe so večinoma revni, dobrotljivost, sočutnost ...).

Iz analiziranih zgodb lahko potegnemo neko vzporednico in najdemo skupne točke, značilne za njih. Božične zgodbe nimajo dogajanja z začetkom, sredino in koncem in razvojem oseb, ampak gre v večini primerov za fragmentarne zgodbe, ki se osredotočajo na en dogodek, ki se v večini zgodb dogaja prav na sveti večer. Čas dogajanja je v vseh zgodbah natanko določen, tj. dan pred božičem. Redko se zgodba začne nekaj dni pred svetim večerom, ampak tudi tisto dogajanje je namenjeno vpeljavi v dogajanje na sveti večer. Le redko se zgodba dogaja na božič oz. naslednje dni, nekaj zgodb pa se nadaljuje na sveti večer naslednje leto ali nekaj let pozneje, s takim koncem pa večinoma želi avtor poudariti, kako so se stvari spremenile na boljše.

Kraj dogajanja pa ni vedno natanko določen, včasih je zapisano, v katerem kraju se dogaja, včasih je kraj nakazan s prvo črko, včasih pa kraj dogajanja sploh ni omenjen.

Po analizi korpusa 258 božičnih zgodb sem lahko naredila neko shemo dogajanja, ki ji sledi večina božičnih zgodb. Dogajanje se ponavadi začne s predstavitvijo glavne osebe in njenim trenutnim statusom. Nato se zgodi nesreča oz. nek slab dogodek, ki vpliva na trpljenje glavne osebe in na težke trenutke. Velikokrat gre pri tem za posredovanje druge, negativne osebe (npr. oče je pijanec, družina trpi zaradi njega; oče bogataš, kocka in izgubi svoje premoženje ...). Nato sledi preobrat in rešitev nesrečnega dogodka oz. stanja: pijanec vidi, da s svojim pitjem samo škodi družini in zato opusti alkohol, sirota, ki je izgubila vse in bila več časa lačna in umazana kot sita in čista, najde družino, ki jo posvoji ... Zgodbe se končajo s srečnim koncem, velikokrat se v njih pojavi tudi moralni nauk, pogost je ta, da se vsako dobro dejanje poplača z dobrim. Seveda pa niso vse božične zgodbe napisane po tem vzorcu, nekatere se bolj osredotočajo na doživljanje glavne osebe, opisujejo njeno doživljanje svetega večera.

Božične zgodbe so zelo sentimentalne, polne verskega pridiha, kjer se ljudem, ki imajo in ohranjajo vero v Boga, na koncu zgodi vse lepo. Vsebujejo krščansko misel, da Bog vsakemu grešniku, ki se kesa, odpusti tudi najhujše grehe. Bog rešuje nesrečne ljudi in zato so božične zgodbe polne upanja.

Pogost motiv, ki ga avtorji obravnavajo v svojih zgodbah, je Kristusovo rojstvo bodisi kot glavni ali stranski motiv. Zgodba ni podobna svetopisemski zgodbi, ampak je obdelana z več vidikov. V nekaterih je opisano potovanje Marije in Jožefa v Betlehem, ostale pa imajo v središču zgodbe osebe, ki jim Jezusovo rojstvo spremeni življenje.

Pisatelji so najpogosteje postavljali v središče zgodb revne osebe, zelo redko pa bogate. Pogoste glavne osebe so sirote, revne družine, trpeče matere, pijanci, vojaki, osamljeni starejši ljudje, izgubljeni sinovi ali hčere, ki so zapustili domače ognjišče in odšli iskat boljše življenje ... V skoraj vsaki božični zgodbi sta prisotna mraz in sneg in zato pisatelji pogosto prikazujejo prezeble in lačne glavne osebe in rišejo njihovo nesrečo, vse dokler se jim ne zgodi nekaj dobrega. Tudi konci so precej različni. Pisatelji ponujajo različne rešitve, od tega, da revnim osebam pomagajo dobri ljudje, da sirote posvoji par brez otrok, do smrti in zamrznitev v snegu. Seveda pa smrt ni prikazana kot nekaj negativnega, glavne osebe umirajo z nasmehom na obrazu, saj v zadnjih blodnjah pred smrtjo doživijo nekaj krasnega (npr. se srečajo z umrlimi dragimi, po smrti so spet združeni z njimi ...).

Bogataši igrajo različno vlogo v zgodbah, najpogosteje so postavljeni kot nasprotje revnim osebam, prikazani kot ošabne, egoistične osebe, ki lahko, ali pa tudi ne, ob božičnem času izkazujejo sočutje in dobroto revnim osebam. Predvsem v priredbah in anonimnih zgodbah so bogataši kot glavne osebe prikazani kot zelo dobri in ko sem jim zgodi nekaj slabega, jih reši vera v boga (*Sveti večer, Srebrne jaslice*). Pogosteje so bogataši prikazani kot ošabni in sebični, v življenju jim največ pomeni denar, zaradi njega moške največkrat zaidejo na slaba pota (pijača, igre na srečo) in postavijo na glavo svojo srečo in srečo svoje družine. To lahko vodi tudi do propada in izgube premoženje, na koncu pa je vera tista, ki jih reši in povrne srečo družini (*Na sveti večer, Kaj povzroči veter, Trojni sveti večer*).

Seveda pa ima lahko zgodba tudi drugačen konec in je na koncu ošaben in sebičen bogataš kaznovan za svoje grehe. Tako zgodbo pripoveduje Razkolnikov v božični zgodbi z naslovom *Božični večer Krokarjevega Janeza*. Janez, ki je bil včasih reven delavec, po pridobitvi premoženja postane popolnoma drugačna oseba in v njegovo trdo srce se naselita trdota in skopost. Dela po cele dneve in zgodba ni drugačna niti na sveti večer. Še otroke, ki ga prosijo, naj jim pomaga postaviti jaslice, zavrne. Čevljar Strnen mu dolguje nekaj tisočakov in Janez se odloči, da ga bo izterjal kar na sveti večer. Predstavlja si ga vsega veselega in zadovoljnega ob jaslicah z družino in se odloči, da mu bo pokvaril dan. Ni mu bilo mar, da je praznik: »Spoznal je, da je denar več ko vse drugo, da se nihče ne klanja siromaku z blagim in čistim srcem, vsak pa bogatinu, najsi ima dušo obteženo s samimi mlinskimi kamni.« (*Božični večer*)

Krokarjevega Janeza, 1939, 4). Strnenovi ga prijazno sprejmemo in povabijo, naj preživi večer z njimi, ko pa pove, da je prišel zaradi denarja, ga Strnenova žena zbode, kako da ravno na sveti večer. Strnen prinese brinjevec na mizo, ki ga Janez na veliko pije, saj je zastonj. Ko se Janez pošteno napije, ga Strnen pošlje domov v cizi³, kamor ga naložita dva njegova hlapca, ki ga tudi odvečeta domov. Po poti vajenca na ves glas kričita in ga počasi vozita, da ga lahko vsi vidijo. Ko pridejo do doma, ga še žena ošteje, kako jim je lahko napravil tako sramoto. Naslednji dan zaradi mačka komaj odide do cerkve in cela vas se smeji iz njega. Strnen se mu na ta način ni hotel maščevati, ampak mu je pripravil lekcijo, ker ni mogel pozabiti na ošabnost in terjanje denarja niti na tako pomemben praznik, kot je sveti večer: »Čevljar Strnen pa mu je še tiste dni vrnil ves denar in mu pisal, da ne sme nikoli več v njegovo hišo, kajti kdor terja ljudi na sveti večer, ni vreden imena človek.« (*Božični večer Krokarjevega Janeza*, 1939, 5).

Avtorji so se odločali za obdelavo različnih motivov, ampak nekateri motivi se pogosteje pojavljajo v več zgodbah. Najpogosteje so se avtorji odločali za obdelavo motivov pijanca, sirote, trpeče matere, osamljene osebe (npr. oče), izgubljenega sina/hčere, pogosto pa tudi za različno obdelavo zgodbe o Jezusovem rojstvu. Kot motivi se pojavljajo tudi motiv jaslic, božičnega drevesa in polnočnice. Vsaka od teh stvari ima nek simbolni pomen v zgodbi, v kateri se pojavlja.

Zelo pogost motiv, ki se pojavlja, je **motiv pijanca**. Pogosta izbira tega motiva niti ni tako čudna, saj je bil alkoholizem v 19. in na začetku 20. stoletja zelo razširjen, tudi med slovenskim prebivalstvom. Pijanec je v zgodbah prikazan kot negativna oseba, ki uničuje življenje sebi in ljudem okoli sebe, osebe, ki živijo z njim (otroci, žena) pa so prikazane kot trpeče, ampak kljub vsemu zveste. *Srečno novo leto* pripoveduje o očetu, ki se na sveti večer odpravi v gostilno, in hčeri, ki je kljub vsemu trpljenju in skrbi za mlajša bratca in sestrico zvesta očetu in pridno skrbi zanj. Leto dni pred tem jim je na sveti večer umrla mati in njeno vlogo je namesto očeta prevzela Ana, čeprav je oče obljubil pokojni ženi, da bo on poskrbel za otroke. Je pa materi obljubila tudi Ana, da očeta, brata in sestre ne bo zapustila. Na obisk k Ani pride sosedov France, ki jo nagovarja, naj zapusti očeta, ker pijanec ni vreden trpljenja mladega dekleta, da bo zaradi pijače vse zapravljal, in naj se poroči z njim, brata in sestrico pa lahko vzame s sabo. Ana stopi v bran očetu, pravi, da je starše treba spoštovati in naj počaka, da se bo obrnilo na bolje ali pa naj si išče ženo drugod. Tudi mlajša dva vesta, kaj se dogaja in zaradi tega trpita in jočeta. Ko France odide, se na vratih pojavi oče. Ani se zdi ves drugačen.

³ Ročni voziček na dveh kolesih.

Pove ji, da je šel mimo pokopališča, kjer se je spomnil obljube, dane materi, in da je slišal, kako ga je branila pred sosedom, ter ji obljubi, da se bo spremenil in ne bo več nikoli pil. Tako je tudi bilo, oče je postal pošten in delaven, Ana se je poročila s Francetom in z njim živela srečno, pa tudi oba mlajša otroka sta bila vesela. Alkoholizem je kriv za razpad mnogih družin, zato se je treba izogibati alkohola in biti priden in deloven, je glavno sporočilo te zgodbe.

Motiv pijanca obdela tudi T. Savinjski zgodbi *Božični večer v ječi*. Tone je bil pošten človek s pridno ženo, s katero sta bila srečna, dokler ni spoznal Jerneja. Ta ga je izkoriščal, saj je bil Tone bogat kmet, in ga tako vodil po gostilnah, kjer je Tone vsem plačeval pijačo. Nekaj dni pred božičem se odpravi v mesto, da bi kupil nekaj za ženo in sina, saj je obljubil, da ne bo več hodil z Jernejem v gostilno in tam zapravljal premoženja. Na poti domov sreča Jerneja in ta ga s sladkimi besedami spet premami in odžene v gostilno. Tam pa pride do prepira, ko gostje dražijo Toneta, da v njegovi hiši žena nosi hlače in mu brani hoditi v gostilno. Spre se z Jurijem, ki potegne nož in Tone zagradi stol, da bi se ubranil, a mu spodrsne in pade ter pod seboj podre Jurija, ki pade v nezavest. Orožnika odpeljeta Toneta v zapor. Na sveti večer se odpravi Ana s sinom k njemu na obisk, da ne bi ostal sam. V zaporu ga žre slaba vest, kaj če je ubil Jurija, potem bo morilec. Ženo prosi za odpuščanje in obljubi, da se bo spremenil, izogibal gostiln in postal nazaj tako delaven človek, kot je bil prej. Sreča je bila na njegovi strani in Tone je bil oproščen. Držal je svojo obljubo in spet postal marljiv in skrben gospodar na kmetiji, vsak božič pa se je v opomin spominjal sklepov, sklenjenih v ječi.

Svetonočni mir Jožeta Podslivniškega pripoveduje o cerkovniku Luki, ki se spominja svoje preteklosti, ko je še živel z mamom in na veliko pil. Po smrti starega cerkovnika je hotel prevzeti to službo, a mu ljudje zaradi alkohola niso zaupali. Na koncu mu je uspelo in je vestno opravljal to službo, čeprav mu je bilo na gori, kjer je živel z mamom, dolgčas in se je dostikrat spominjal preteklih dni. Potem se je navadil na samotno življenje in skrbel za sadovnjak. Skuhal je slivovico in spet podlegel pijači. Dokončno se je odpovedal pijači, ko je šel z župnikom k stari Grčarici, ki je umirala. Všeč mu je bila njena hčerka Anka, ki pa je materi na smtni postelji obljubila, da se ne bo poročila s pijancem, ker je bil njen oče pijanec in je bilo življenje z njim zelo nesrečno. Luka zaprosi Anko, ki se poroči z njim in ona je bila njegova rešitev, da je popolnoma opustil pijačo. Rodila se jima je hčerka in bila sta zelo srečna.

Motiv pijanca prevladuje tudi v zgodbah *Krik v sveto noč*, *Njih božično drevo*, *Na sveti večer*, *Mir* in *Dragoceno božično darilo*. Zgodbam je skupno, da alkohol uničuje družine in srečo, rešitev pa je v opustitvi pijače in veri v Boga, ki odpušča vse grehe.

Pogost glavni motiv v božičnih zgodbah je tudi **motiv sirote**. Pisatelji opisujejo osamljenost, bedo, revščino otrok, ki so ostali brez staršev in kako na koncu poti tudi njih čaka srečen konec. Take zgodbe imajo dva različna konca – po enem siroto posvoji nova družina, po drugem pa na sveti večer doživijo vso lepoto sveta in se pridružijo v nebesih Jezuščku, naslednji dan pa jih nekdo najde zmrznjene v snegu. Motiv sirote prevladuje v zgodbah *Sirota Tinče*, *Sirotek*, *Božična slika iz mesta*, *Božična slika*, *Božično drevesce*, *Deček brez črevljev*, *Mali Ned*.

Zgodba *Sirota Tinče* avtorja J. R. pripoveduje o Tinčetu, ki mu umre mati in nima nikogar več, ki bi skrbel zanj. Na sveti večer pride h Gornikovim, verni družini, ki ga nahrani in mu dovoli, da sveti večer preživi pri njih. Ko zvoni k polnočnici, oče Gornik reče svojim otrokom in Tinčetu, naj si pri jaslih nekaj zaželjijo. Tinčetova želja je, da bi mu Jezušček vrnil mamico. S to prošnjo gane srce obema Gornikoma in odločita se, da ga bosta posvojila. Tako se Tinčetu izpolni želja.

Dostojevski v zgodbi *V božični noči* (tudi *Deček pri božičnem drevesu* in *Božično drevesce*, ker je zgodba v Slovincu objavljena večkrat, le da so jo prevedli oz. priredili različni avtorji) pripoveduje o šestletnem dečku, ki živi v mrzli kleti z mamom in staro pestunjo. Pripovedovalec pravi, da je deček prišel najbrž z mamom sem iz tujega mesta in da je tu zbolela. Odpravi se ven na ulice, ker misli, da bo zunaj topleje in bo dobil kaj za jesti. Začuden je nad mestom, ki je čisto drugačno od tistega, od koder on prihaja, tu je prisoten vrvež, množica, tam pa je bila vedno tema. Njegova začudenost, občudovanje se mešata z mislimi o hrani. Tako je lačen, da mu postane že slabo. Obstane pred velikim oknom, kjer opazuje dogajanje – deklica pleše z dečkom, v kotu božično drevo, na mizi pa raznovrstno pecivo. Odprejo se vrata in vstopijo ljudje, on pa z njimi. Opazijo ga in ga naženejo, neka gospa mu stisne v roko kopejko, ampak ima tako premražene prste, da je ne more držati in mu pade po stopnicah. Polastila se ga žalost, počuti se tako samega, zapuščenega. Skrije se na nekem tujem dvorišču, za drvmi, kjer ga nihče ne bo mogel najti. Nenadoma mu postane zelo prijetno, ne zebe ga več v roke in noge in neki glas mu reče, pridi, greva k božičnemu drevescu. Začudi se nad svetlobo, ki se pojavi in drevesom, še nikoli ni videl tako lepega božičnega drevesa. Okrog drevesa stojijo drugi otroci in ga veselo pozdravljajo. Sprašuje jih, kdo so in oni mu povedo, da so pri Kristusovi jelki, ki je namenjena vsem, ki na sveti večer

nimajo svoje jelke. Zave se, da so taki kot on, ubogi otroci, ki pa so zdaj angeli v nebesih. Tu se sreča tudi s svojo materjo. Naslednji dan najdejo dečka zmrznjenega, najdejo pa tudi njegovo mater, ki je umrla še prej kot on. Zgodba pripoveduje o dečku, ki ga noben ne sprejme, najde pa uteho pri Kristusu.

Pogosto se pojavlja tudi **motiv osamljene osebe**, to je lahko star oče, mama, slepa deklica ... Motiv osamljenega očeta obravnava tudi F. B. v zgodbi *Sinovi*, ki nakaže potek zgodbe že v uvodu s ponavljanjem pridevnika samotni: »*Na samotnem bregu stoji samotna kmetija. Sredi samotnega vrta s starimi krivenčastimi drevesi stoji samotna hiša z okni, ki se zdijo kot žalostne oči, obsijane od blede svetlobe brleče svetiljke.*« (Sinovi, 1919, 477). Na sveti večer gospodinja in hči Anica odideta k polnočnici, oče Anton pa ostane sam doma. Hoče zadremati, a se mu zdi, da samota, ki ga obdaja, postaja glasna in počuti se vedno bolj nesrečnega. Razmišlja o preteklosti, o kmetiji, ki jo je kupil in kakšno veselje je imel z obdelovanjem zemlje, saj je hotel svojim trem sinovom omogočiti čim boljše življenje in jim zapustiti nekaj vrednega. Ko so njegovi sinovi odrasli, so odšli vojno in vsi trije padli, Anton pa je postajal star in ni več zmožal obdelovati kmetije sam, zato je vse propadlo. Pisatelj na prav grozljiv način slika blodnje starega očeta, kako se mu na sveti večer prikazujejo njegovi sinovi in se v njem budijo radost, veselje in upanje; upanje, da bo nekdo po njem podedoval kmetijo, potem pa doživi kruto razočaranje, ko ga sinovi postavijo na realna tla z besedami: »*Oče, jaz orjem zemljo s čelom. Žito, ki zraste, so rože, narejene iz tuje roke.*« (Sinovi, 1919, 477). In potem sledi opis sina: »*Mrtvaški smeh mu je zaigral okrog ust, ledena sapa je dahnila od njega.*« (Sinovi, 1919, 477). Sinovi nenadoma izginejo in oče se predrami iz sanj. Počuti se popolnoma brez moči, trepetu in mrzel pot mu teče po hrbtu. Na sveti večer, ko mora biti zbrana družina, so ga spet obiskali sinovi, ampak hladni in prazni, niso mu prinesli veselja, pač pa so za sabo zapustili le še večji občutek zapuščenosti in samote. Pisatelj v zgodbi posebej samoto: »*V izbi je ležala samota, skozi okno se je režala in objemala srce in napolnjevala dušo.*« (Sinovi 1919, 477). Očetovo srce je polno ljubezni do sinov, v njem se znova prebudi bojazen, ki jo je tlačil tako dolgo, bojazen, da po njem ne bo nikogar, ki bi nasledil in obdeloval kmetijo, in bridkost, ker se bo to res uresničilo. V svoji žalosti stariček pretaka solze bridkosti in zapuščenosti.

Anton Sušnik v črtici *Sveti večer zapuščenih* pripoveduje o materi in sinu, ki imata le še drug drugega, a sta na sveti večer ločena. Mama je ostala sama doma, brez moža, ki je umrl, in sina, ki je odšel v vojno v Bosno in Hercegovino. Spominja se preteklega svetega večera, ko so bili vsi skupaj zbrani kot srečna družina, tokrat pa je sama, zapuščena doma in družbo ji

delajo le spomini in bolečina v srcu. Tudi Tine hrepeni po domu, ampak ga čez božične praznike niso pustili domov in materi je lahko poslal le pismo. Po polnoči, ko že oba spita, lahko le v sanjah podoživljata srečne trenutke ob praznikih: *»Stara mati že spi, a tam na tujem tudi Tinče, oba sta srečna, blažena. Oba sanjata, kako se njuna borna kočica topi v v lesku in sreči. V kotu majhne izbice tiče jaslice z Betlehemom, nad njim se suče in blesti velika in pozlačena zvezda; peč prijetno ogreva vse, a vsi zadovoljno sede skupaj. Dobri in skrbni oče so tudi med njimi, so srečni in se usmevajo.«* (Sveti večer zapuščenih, 1888, 2).

Ivan Baloh v božični zgodbi *Sama* pripoveduje bolj tragično zgodbo o šestnajstletni Marici, ki je v kratkem času izgubila družino. Njen starejši brat je odšel v Ameriko iskat boljše življenje, a ko se kmalu ni nič javil, je odšel za njim še oče, ta pa je imel kmalu nesrečo v tovarni, v kateri je delal, in umrl. Zbolela je tudi mama in kmalu je Marica izgubila še njo. Nagnali so jo iz hiše in odšla je delat v mesto kot varuška otroka. Na sveti večer se je počutila zelo osamljeno, žalostno, edino tolažbo ji je ponujala vera.

France Koblar v črtici *Sveta noč dveh zapuščenih* v središče zgodbe postavil slepo deklico Minko in slepega starega očeta, ki sta na sveti večer sama doma. Minkino srce je polno radovednosti in kar ne more zaspati, zato starega očeta stalno sprašuje o svetem večeru, angelih, bogu, polnočnici ... Bolj, ko ga vnukinja sprašuje, kako kaj izgleda, bolj je starcu hudo zaradi slepote dekleta. *»Ali veste, kaj mislim nocoj? Ko bi vsaj videla. /.../ A potem bi bilo vse lepše. Včasih se mi zazdi, da vidim. In v sanjah vidim popolnoma dobro, vse drugače kakor podnevi in včasih tudi podnevi sanjam. Ko se zvečer pogovarjamo, jih ne umem, a v sanjah včasih vse to vidim. In zdi se mi, da vedno bolj vidim, včasih nisem razumela ničesar, zdaj pa veliko, zato hrepenim vedno bolj po popolnem pogledu in nocoj hrepenim tako zelo kot še nikoli.«* (Sveta noč dveh zapuščenih, 1911, 1). Marinka si želi, da bi lahko videla jaslice, ki so jih postavili, zvezde zunaj na nebu, da bi šla v cerkev k polnočnici. Stari oče moli za vnukinjo, da bi spregledala, kajti spomni se časov, ko je bil tudi on kot ona, poln hrepenenja in upanja po tem, da bo spregledal, a žal se to ni uresničilo. Skupaj molita in stari oče ji govori, naj ljubi boga. Dekletce reče, da bi ga še bolj ljubila, če bi videla. *»Da, otrok, molila sva, da bi skoro videla, da bi kmalu spregledala – v ljubezni.' Molk. 'Da umrem?' Starček je molčal in dekletce se je zamislilo. Ura je bila eno. Starček je s solzami v očeh molil, a dekletce se je v solzah zamislilo in ni več vpraševalo.«* (Sveta noč dveh zapuščenih, 1911, 1).

Eden izmed motivov, ki se ga avtorji večkrat odločijo obdelati, je tudi motiv **izgubljenega sina/hčere** (*Na sveti večer, Božič starega mornarja, Iz vere sreča klije, Sveti večer,*

Blagoslovljeni, Božična noč). Zgodbo s podobnim motivom pripoveduje Gustav Strniša v *Božiču starega mornarja*, le da tu ne gre za sina, ampak za izgubljenega brata. Zadnjo nedeljo pred božičem stari župnik Štefan pripoveduje faranom o svojem bratu, ki je plul po svetu kot mornar in iskal samega sebe, vendar se ni našel, ni našel Boga tako kot on. Vsako leto se mu je oglasil, ker pa se mu letos ni, se boji, da je našel pokoj na morju. Na sveti večer pa se brat vrne v domačo vas, kjer končno najde pristan. Dolga leta je plul po morju in iskal pristan, a ga ni nikjer našel, bil je nemiren in nesrečen, sedaj pa ugotovi, da se sreča in mir skrivata v domačem kraju. Srečanje obeh bratov je zelo veselo.

Motiv izgubljenega sina obravnava Janez Hrovat v božični zgodbi *Iz vere sreča klije*. V središču zgodbe je Jurij, ki se po petnajstih letih vrne v rodni kraj. Odšel je v tujino s trebuhom za kruhom in marsikaj preživel, tako ga predstavi avtor že na začetku: »Njegov obraz je bil oprt v vasico, posebno v prvo hišo, na levi strani poti. Vsa njegova zunanost je govorila, da je ta mož že veliko prestal. Obraz je bil poln gub, poln resnosti. Hrbet je bil nekoliko upognjen, noge ne preveč trdne.« (*Iz vere sreča klije*, 1940, 12). V tujini je doživel le razočaranje in je bil duševno in telesno v slabem stanju. »Odšel je na tuje, da bi poiskal blagostanja. A kaj je našel? Kakor tako mnogo naših ljudi, je tudi on naletel na nesreče in razočaranja. Sreča mu ni bila mila. Izgubil je vse, tudi zaupanje do samega sebe. Ves obupan se je predal le slučajju; ta ga je duševno popolnoma uničil. Zapeljal ga je v slabo družbo in tu je njegova nesreča dosegla vrhunec. Zgubil je vero. Od takrat je vedno begal, nečesa iskal, dasi sam ni vedel, česa mu manjka.« (*Iz vere sreča klije*, 1940, 12). Njegov odhod je zanj pomenil nekaj slabega, izgubil je skoraj vse, kar se je izgubiti dalo, ostala mu je le družina v domačem kraju, h kateri se je sedaj vrnil. Njegovega prihoda so bili vsi veseli, le on je bil poln nemira. Družina ga je želela vplesti v božične običaje, ampak njemu ni do bilo tega, saj je v tujini izgubil vero v boga. Zvečer, ko so z družino peli božične pesmi, se je v njem začel buditi nek mir, začel je čutiti božično veselje in zapel *Sveto noč*. Potem je zazvonilo k polnočnici in ti zvonovi so v njem prebudili nek strah in sram, saj že dolgo časa ni bil v cerkvi in tega se je sramoval. Mučno mu je bilo, ko ga je oče spraševal, če je hodil k maši, saj že dolgo let ni bil v cerkvi in sramoval se je tega, da se mu je zlagal. Vendar pa je vseeno šel k polnočnici in tam je našel mir v duši, ki ga je tako dolgo iskal: »Sedaj sem rešen – našel sem, kar mi je manjkalo toliko let, pa se nisem zavedal. Tujina mi je vzela najdražje – vero! Spravila me je nezadovoljstvo, v nesrečno življenje. In sedaj sem našel pravo pot! Nanjo se povrnem. Domovina mi je dala življenje!« (*Iz vere sreča klije*, 1940, 12). Pisatelj v zgodbi postavi na dva nasprotna bregova dom in tuj svet. Dom pomeni vero v boga, veselje, mir,

zadovoljstvo, tujina pa nevero, nemir, razočaranje. Dokler Jurij tava po tujem svetu, ga spremlja nesreča, ko pa se vrne v domovino, se vanj naselita mir in sreča, saj najde tisto najpomembnejše, kar je v tujini izgubil – vero.

Motiv izgubljene hčere predstavi Ksaver Meško v božični zgodbi *Blagoslovljeni*, v kateri njeno družino postavi v revno proletarsko okolje. Zgodba govori o Malki, ki je pobegnila z bogataševim sinom in zaradi tega njen oče izgubi službo. Očeta je njen pobeg zelo prizadel, saj je imel Malko neizmerno rad, toda s pobegom je ranila njegov ponos ter prignala njegovo družino v nesrečo in tega ji kar ne more odpustiti. Vsa družina, tako brat in sestra kot mati, bi radi, da se Malka na sveti večer vrne domov, a oče tega noče dopustiti, saj je še vedno zelo jezen. Peter poln razočaranja nad očetom reče: »Pa so nam rekli v šoli: Ves svet bo blagoslovljen nocoj. Od neba do zemlje bo polno blagoslova in radosti ... Pa jih ni!« (*Blagoslovljeni*, 1913, 1). Čeprav se oče zaveda, da ima sin prav in mati ga skuša omehčati, naj ji odpusti, a je še vedno trden v svojih prepričanjih. Malka se vsa skrušena vrne domov na sveti večer in prosi starša odpuščanja. Mati, sestra in brat se njenega prihoda zelo razveselijo, omehča pa se tudi očetovo srce in v duhu božičnega razpoloženja jo sprejme in ji odpusti. Milka z veselim glasom pove Petru: »Resnico so vam povedali v šoli, Peter: Ves svet je poln blagoslova nocoj ...« (*Blagoslovljeni*, 1913, 10). Blagoslovljena je njena družina, saj je oče odpustil hčerki, ki se je vrnila domov.

Motiv, ki ga avtorji pogosto obravnavajo kot glavni ali stranski motiv, je **motiv trpeče matere**, ki je lahko vdova, žena ali pa zapuščena ženska in ki se trudi po svojih najboljših močeh za dobro svojih otrok. Zgodbe, ki obravnavajo ta motiv, so *Božič na Št. Gothardu*, *Božična noč*, *V sveti noči*, *Žena mučenica*, *Prijatelj v vezi*, *Tolminske matere sveta noč*.

Zvonimir Kosem v božični zgodbi *Božična noč* slikovito opisuje trpljenje vdove po smrti moža in njene hčerke, ki sta ostali brez vsega in iščeta prenočišče v mestu. Najprej odideta do tete Brigite, ki pa ju ne more prenočiti, saj ima polno hišo in nobenega mesta za spanje več. Nato hodi od hiše do hiše, a jo ljudje kar naganjajo in ji noben noče pomagati, vsak pa jo odslovi z besedami: »Naprej – saj so ljudje dobri in usmiljeni.« (*Božična noč*, 1921, 1). Tale stavek prikazuje vso bedo in praznino sveta, saj imajo ljudje, ki jim Marija trka na vrata, polno vsega, božični večer praznujejo z glasbo, bogato okrašenimi božičnimi drevesi, darili, lepo oblečeni, a noben v svojem srcu ne najde sočutja za ubogo žensko z lačnim otrokom. Pisatelj želi pokazati, kako so materialne dobrote prevladale v srcih ljudi, a Marija kljub temu ne izgubi upanja: »Človeško srce, z upanjem napolnjeno, je kakor žoga: Vrzi jo ob tla — ne bo se ubila; stopi nanjo — ne bo počila. Kakor žoga se dviga odbito in poteptano upanje

— iz tako trpežne kože je zvito to ubogo človeško srce.« (Božična noč, 1921, 1). Na koncu v obupu in strahu za hčerko, ki je vsa prezeblja, prosi stražnika, naj ju odpelje v zapor, a ta jo zavrne, saj ni storila nobenega zločina. Obe sta utrujeni in ne moreta več dalje, zato v snegu zmrzneta: »Tu v snegu, Zorka, tu v samoti – kaj trepečeš? Dolgo so hodile noge, dolgo je iskalo srce. Zdaj so prišle noge do cilja in srce je našlo, kar je iskalo. Bela postelja, bela odeja.« (Božična noč, 1921, 2). Tisto, česar jima ljudje niso ponudili, predstavi avtor v podobi Jezusa, ki se jima smehlja iz plamena in ju vabi k sebi, k svojim jaslicam.

Tragično zgodbo trpeče matere opisuje tudi zgodba *V sveti noči*. Sicer je ta zgodba stranska, pripoveduje jo pripovedovalčev prijatelj, ki želi pomagati tej ženi. Njen mož je zbolel in ostal brez službe. Ženska je revna šivilja, ki zasluži zelo malo, doma pa imata dve majhni hčerki. Kljub temu da je garala cele dneve, ni zaslužila zelo veliko in pogosteje so bili lačni kot siti. Žena je v obupu šla na ulico prosjačit, vendar se je noben ni usmilil. Nato je prišel mimo pripovedovalčev prijatelj, kateremu se je hotela žena iz obupa prodati, vendar se mu je zasmilila in jo je prosil, naj ga odpelje k sebi domov. Prijatelja je prizor, ki ga je videl v njeni hiši, pretresel in se je odločil pomagati, zato je prosil zbrano družbo, ki je skupaj preživljala sveti večer: »Prijatelji! Ta uboga ženska pač nima kmalu para mej soprogi in materami. Ona je mučenica – svetnica! Podprimo jo, kolikor moremo!« (*V sveti noči*, 1895, 3). Naslednje jutro so ji odnesli hrano, ki je ostala od gostije in naročili oblačila, plačali pa vnaprej. Tudi pisatelju je ta pomoč prinesla zadoščenje in veselje.

Ivan Pregelj se v božični zgodbi *Tolminske matere sveta noč* loteva motiva trpeče stare matere, ki je ostala sama s tremi vnuki po smrti njihove matere, svoje hčere. Zgodba opisuje dogajanje na sveti večer, ko Tolminka že peto noč bedi nad vnuki, ki so vsi hudo zboleli. Ker so bolni, so sitni in stara mati je že zelo utrujena. Po glavi ji rojijo razne misli, da bodo mogoče mladi umrli, da bodo slabo končali, če odrastejo, postali alkoholiki. V njej se nekaj zlomi: »Vstanem in ležem v kak senik. Čez tri dni se vrnem, ko bo vse to strašno prešlo.« (*Tolminske matere sveta noč*, 1927, 9). A kaj hitro se ji zbistrijo misli: »Ti mene, Bog, varuj sence črnega. Pet dni sem prenesla, bom pa še šest noči!« (*Tolminske matere sveta noč*, 1927, 9). France in Ivanec prosita staro mamo, naj jima pripoveduje zgodbe in ona jima pripoveduje o tem, kako pomembno je nositi vero v sebi. Največ upanja goji za najstarejšega Ivanca, ki bo, če preživi to bolezen, šel v šole in postal župnik. Najbolj bolan je najmlajši brat Peter, samo še leži na postelji in ima ledeno mrzle roke. Stara mati ve, da zanj ni več veliko upanja in v bolečini moli k Mariji, naj se usmili otroka, ki sploh ne bo nikoli poznal materine ljubezni: »Mati Marija, ki si svojemu Sinu očitala, čemu je otroku mater vzela, tu ga le imaš!

Daj! iz groba naj seže Mica po siroti. Tri tedne samo ga je dojila. Naj seže in ga vzame k sebi!» (Tolminske matere sveta noč, 1927, 9). Naslednje jutro stara mati res najde otroka mrtvega, na njegovem obrazu pa nasmeh. V molitvi se zahvali Mariji, da je končala otrokovo trpljenje.

Pogosto obdelan motiv je tudi **rojstvo Jezusa Kristusa**, ta se lahko pojavi kot glavni ali pa kot stranski motiv. Pisatelji so se odločali za različne predelave te najbolj znane božične zgodbe. V ospredju zgodbe je lahko Marijina in Jožefova zgodba, rojstvo Jezusa Kristusa ali pa zgodba osebe, na katero njegovo rojstvo zelo pozitivno vpliva in mu spremeni življenje. Zgodbe, ki pripovedujejo o Jezusovem rojstvu, so *Sveta noč*, *Pastirci, kaj čudnega se nocoj godi*, *Dete iz Betlehema*, *Legenda o Kristusovi roži*, *Zgodba o sreči*, *Sveta božična zgodba*, *Legenda svete noči*, *Božična pot*, *Svetonočna pesem*, *Poglejmo, kar nam je bilo povedano*, *Rodil se je kralj nebeški*, *Pravljica o dveh pastirjih*.

Sveta noč pripoveduje o Jožefu in Mariji, ki sta počivala v hlevu v Betlehemu, kamor sta prišla na popis prebivalstva in kjer jima noben ni hotel dati prenočišča. Zgodba je polna pozitivnosti, vere v boga. Njuni srci sta polni veličastne radosti, globoke ponižnosti in čakata ukaz od boga, gledata v nebo. Jezusovo rojstvo je opisano na tak način: »*Utrujena je sedla Marija na slamo; v tem trenutku se je razlila čudna svetloba po revni staji, po siromašni stelji – svetloba čisto drugačna od mesečne in zvezdne /.../. In Bog – človek se je rodil!*« (Sveta noč, 1899, 37). Že sam opis Jezusovega rojstva s svetlobo pomeni nekaj velikega, dobrega. In tudi njegovo telo se je bleščalo v svetlobi, oči pa so bile polne ljubezni, blaženosti in usmiljenja. Nato se je svetloba razširila nad celotnim Betlehemom. Pastirci se čudijo, kaj se dogaja, ko pride angel in jim naznani rojstvo Zveličarja. Pastirci so pohiteli k hlevu, v katerem sta bila Jožef in Marija z Jezusom in pripovedovali o vsem, kar so slišali o tem otroku. Stari pastir Eliakim, ki je vse življenje preživel v bedi in nesreči, je po Kristusovem rojstvu srečen in poln tolažbe, vere v njegovo kraljestvo na drugem svetu.

Podobno zgodbo pripoveduje *Pastirci, kaj čudnega se nocoj godi*, le da se tokrat ne osredotoča na Marijo in Jožefa, ampak na pastirje. Zgodba se začne, ko pastirji vidijo, kako se razsvetli nebo. Do njih pride angel in jim oznani rojstvo Jezusa Kristusa. Pastirji se odpravijo v hlev, vsak s svojim darilom. Slep pastirček joče in pravijo, da zato, ker ne more videti otroka. On pa pravi, da zato, ker nima kaj dati otroku. Zato se odloči, da mu bo zaigral pesmico. Pesem se sliši kot petje angelov in pastirji čutijo njeno čistost, to je najlepše darilo, ki so ga prinesli Jezusu.

Dete iz Betlehema obravnava ohranjanje vere v srcu na eni strani in na drugi podleganje grehom in kazni za njih. Zgodba pripoveduje o treh bratih, pastirjih, ki so na poti k Jezusu. Ravno v tem času po zemlji hodi Lucifer, ki mu je uspelo, da je Jožefu in Mariji zaprl vsa vrata in nikjer nista našla prenočišča. Zagleda tri brate in se odloči, da jim bo preprečil, da bi prišli do Jezusa. Na tla vrže mošnjo, polno zlatnikov, ki jo bratje najdejo. Najstarejši se zelo razveseli in se jo odloči obdržati. Noče več k Jezusu in Lucifer se veseli, da je prvi že pogubljen. Dva brata gresta naprej in srečata neko žensko. Srednjemu bratu je zelo všeč, mlajšega pa ne gane. Povesta ji, da gresta k Odrešeniku, ona pa ju skuša pregovoriti, naj gresta z njo na veselico v gostilno, češ da se hodi na obiske podnevi, ne ponoči. Srednjega pregovori, tako da gre mlajši brat sam naprej. Srednji brat da mlajšemu svetinjo, ki naj jo podari Kristusu v njegovem imenu. Do mlajšega brata pride nek mož, ki ga vpraša, kam je namenjen. Pove, da je bil Mesija rojen v hlevu. Ta ga skuša odvrniti od poti, češ da to ne more držati, da bo Mesija mogočen, zato se ni mogel roditi v revnem hlevu. Najmajšemu bratu priskoči na pomoč angel in mož zbeži stran. Pove mu, da ga je bog varoval, ker ima čisto srce. Pride v hlev in poklekne pred Jezusom. Angel mu pokaže, kaj se bo zgodilo z njegovima bratoma. Najstarejši je bil zelo pohlepen in postal je goljuf. Na nekem plesu je zabodel v srce nekega moškega in tako postal morilec. Potem zagleda naslednjo sliko. Na gori stojijo trije križi. Na srednjem prepozna Mesijo. Eden od razbojnikov ga prosi, naj se spomni nanj in Jezus mu odvrne, da bo še nocoj z njim v raj. V tem razbojniku prepozna srednjega brata. Ob teh dveh podobah ga prevzameta bolečina in sočutje, vrže se Mesiji pred noge, potem pa spozna, da je v hlevu ob otroku, Marijina roka pa je bila na njegovi glavi in ga je blagoslavljal. Na koncu izvemo, da je bil to eden prvih svetnikov, mučnikov svete Cerkve.

Zgodba o sreči Vinka Bitenca pripoveduje, kako Jezusov nasmeh presune mladega kralja in njegovi deželi povrne srečo. V daljni deželi ni bilo skrbi in brig, ne sovraštva in zavisti, ampak sta vladala ljubezen in dobrot. Nekoč umre kralj in sredi belega dne deželo objame mrak, v ljudi se naseli tegoba, postanejo plašni, žalostni. Mladi princ je moral prevzeti kraljeve dolžnosti, ampak očetova smrt ga je neznansko prizadela. Nekoč je v deželo prišel starček, ki je oznanil rojstvo Odrešenika in mladi kralj se je takoj odločil, da ga bo šel obiskat. Odpravi se v Betlehem in Jezusa zaprosi, naj mu da srečo, da jo ponese nazaj v svojo deželo in njemu ozdravi srce, ki je zelo ranjeno po očetovi smrti. Otrok je kralja gledal s toplimi očmi in se mu smehljaj in v tem nasmehu je bilo nekaj lepega, skrivnostnega, kar je kralja ganilo v dno duše in ga napolnilo s srečo. Mladi kralj se je vrnil v svojo deželo, v katero se je spet vrnila sreča in v ljudi naselila radost namesto žalosti. Tisto noč so odslej imenovali sveta

noč in kralj je odredil, da jo morajo praznovati vsako leto. Pisatelj zaključí: »*Po tolikih stoletjih je sveta noč za vse nas še vedno vir največje sreče, miru in ljubezni.*« (Zgodba o sreči, 1935, 683). In ta zadnji stavek je tudi nekako sporočilo te zgodbe, sveta noč je vir sreče in ljubezni, ki jo je na svet prinesel Odrešenik.

Pravljica o dveh pastirjih pripoveduje o pastirjih Simonu in Jakobu, ki sta soseda in se na smrt sovražita. Prepirala sta se glede vsega in si nagajala. Ravno na večer, ko se je rodil Jezus, je Jakob načrtoval, da se bo Simonu maščeval za to, da se je njegovem pašniku pasla Simonova živina, in sicer tako, da mu bo požgal imetje. To je povedal ženi, ta ga je rotíla, naj ne stori tega, a si ni dal dopovedati. Zvečer je čakal, da bodo odšli pastirji spat, da bi uresničil svojo namero, potem pa je zaslišal petje, ki je oznanjalo rojstvo Odrešenika. Jakobu se je nekaj zganilo v srcu, začutil je milino in zajokal kot otrok. Odšel je do soseda Simona in mu oznanil veselo novico. Nato se je vrgel na kolena pred njim in ga prosil za odpuščanje za dejanje, ki ga je želel storiti, saj se je zelo kesal. Simon je bil ginjen in ga je objel. Nato sta se obe družini odpravili v hlev in molili k novorojenemu detetu. Jezusovo rojstvo pomeni začetek nekaj novega, dobrega, prinaša srečo, mir, ljubezen, združuje ljudi.

Avtorji so radi v božičnih zgodbah izpostavljali tudi **motiv vojne oz. motiv vojaka**. Take zgodbe so bile pogostejše v času prve svetovne vojne, pa tudi po prvi vojni, ko so pisatelji objavljali spomine na božič v vojnih časih. Motiva vojne so se rade lotevale tudi pisateljice (npr. Lea Fatur *Božični večer rezervistove žene*, Manica Koman *Sveta noč*) in v njih opisovale spopadanje žensk in otrok z življenjem v vojnih časih doma in spoprijemanje z novicami o padlih možeh in očetih. Manica Koman v božični zgodbi *Sveta noč* pripoveduje o svetem večeru šestih sirot, ki jim je vojna vzela tako mater kot očeta. Na začetku predstavi umirajočega očeta, ki ga v svojih poslednjih trenutkih najbolj skrbi za svojih šest otrok, ki bodo po njegovi smrti postali sirote. Za njih skrbi stari oče, ki je že utrujen in na njegovem obrazu se ves čas riše otožnost. Na sveti večer jim občinski sluga prinese novico o smrti očeta. Otroci so vsi vznemirjeni zaradi svete noči in jaslic, zato stari oče ne ve, kako bi jih povedal novico o očetovi smrti. Odloči se, da tega ne bo storil ravno na sveti večer, otroke pa posede okrog jaslic in skupaj molijo za očeta, čeprav otroci še ne vedo, da je umrl. »*Zunaj pa je v vedno gostejših kosmičih naletaval sneg, pomešan z deževnimi kapljami, ki so kakor grenke solze padale na tužno zemljo. In zdelo se je, da joka celo nebesni svod nad strašno usodo bednih, zapuščenih sirot.*« (Sveta noč, 1917, 2). Komanova je v tej božični zgodbi predstavila vznemirjenost otrok ob sveti noči in njihovo žalostno usodo, ki jih je doletela ravno ob tem najlepšem prazniku in ki je bila usoda mnogih otrok v vojnih časih.

V božični zgodbi Ivana Albrehta *Povest očeta Jelena* pripoveduje Jelen o svetem večeru, kot ga je doživel pred osemnajstimi leti v prvi svetovni vojni. Kljub vsem vojnim grozotam in hudobiji nekaterih vojakov je v sebi ohranjal božični duh in misel na mir in dobroto. Dobil je novico, da so stara mati na smrtni postelji in prosil za dopust, vendar ga niso hoteli pustiti domov. Nato je prejel dobil novico, da je stara mama že umrla in iz njegove bolečine se je norčeval narednik Hut, češ da je starka lahko umrla tudi brez njega. Na sveti večer se s prijateljem pomenkujeta o domačih, ki so kilometre daleč, onadva pa sta v vojni, kjer ni nobenega božičnega vzdušja, niso smeli prižgati sveče, od nikoder se ni slišal zvon iz cerkva, bilo je prav žalostno. Odločita se, da se bosta odpravila na italijansko stran in njihovim vojakom zaželela vesele božične praznike. Njihovi vojaki so ju lepo sprejeli in skupaj so praznovali, ko je začelo pokati. Obe strani se začneta boriti med seboj in ko planejo v italijansko postojanko, je tam le nekaj ranjencev, ki prosijo za milost. Narednik Hut je ranjen in v zadnjih vzdihljajih prosi za kozarec vode. Jelen bi mu rad pomagal, a v tem trenutku nima pri sebi niti kapljice vode. Čeprav se je narednik norčeval iz njega in ga pretepel, bi mu Jelen rad pokazal, da ni jezen nanj in mu je to odpustil: »*Samo s solzo, ki mi je kanila iz oči na njegovo otrplo lice, sem mu mogel izročiti svoj skromni božični pozdrav.*« (*Povest očeta Jelena*, 1933, 643).

5 Ivan Cankar in božična zgodba

Med Cankarjev opus spada nekaj božičnih zgodb, ki jih je napisal na željo urednikov raznih časopisov, kar je zanimivo, saj je bil Cankar pisatelj, ki je zelo parodiral božične zgodbe, o čemer piše tudi v črtici z istim naslovom. Predstavi tri koncepte, na katerih temelji večina božičnih zgodb in pravi, da tako zgodbo lahko napiše vsak, ki ima na voljo nekaj časa.

Črtici *Sveta noč Damijana Gavriča* in *Polnočnica* spadata med njegovo mladostno prozo. Prva obdela motiv zavržene ženske. Moški jo zavrže, potem ko ji je najprej obljubljal ljubezen in zvestobo. Ta motiv je Cankar obravnaval v številnih mladostnih črticah (*Na Drenovem*, *V čakalnici*) in slikal pretresljivo podobo in bolečino zapuščenih žensk in posledice zavrženosti, izdaje in zlorabe za njihovo duševno stanje. Ostro obsoja ravnanje moških, ki so se umaknili pred problemi in odgovornostjo v partnerskem odnosu, do zavrženih in zapuščenih žensk pa izraža sočutje. Za te ženske je značilno, da je zavrženost skupaj z občutkom nezaželenosti in rano, ki jo je povzročila izdaja, tako globoko zasidrana v njih, da se razumsko nočejo osredotočiti nanjo. Raje gojijo nerealna hrepenenja, se umikajo v lažne svetove in posledično v životarjenje, toda njihov strti duh nikakor ne more ozdraveti.

5.1 Sveta noč Damijana Gavriča

Sveto noč Damijana Gavriča je Cankar objavil v Domoljubu leta 1897 pod psevdonimom J. C. Evstahij. Dogaja se v gostilni na sveti večer, kjer se ob vinu družijo star občinski sluga Koprivec, nezaposlen Golenko in Damijan Gavrič. Že sama zgodba se začne negativno, mračno, na goste je segla môra, vsi so bili tiho, kot bi se zgodilo nekaj strašnega. Na začetku druženja so se gosti z gostilničarjem zabavali, govorili glasno in veselo, si pripovedovali anekdote iz preteklosti, potem pa so zvečer zazvonili zvonovi, ki so prinašali neko čustvo, polno hrepenenja, blaženih spominov in v njih budili žalost, zato je zavladala tišina. Pogovarjati se začnejo o sveti noči in Gavrič začne pripovedovati zgodbo o sveti noči, ki je bila najstrašnejša v njegovem življenju.

Zgodilo se je pred dvanajstimi leti, ko je z njim še živela hčer Pavla. Cankar jo opiše kot bolešno in bledo, z velikimi, čudovitimi očmi, kot jih imajo poblazneli ljudje. Gavrič jo je oboževal, ona pa njega ni preveč ljubila. Živela sta kot dva tujca, le redko je z njim spregovorila prijazno besedo. V tistih časih pred dvanajstimi leti je k njima začel prihajati gospod Bauer, ki je bil pisar pri notarju. Pavla se je zaljubila vanj, čeprav so vsi, ki so ga poznali, vedeli, da je ničvrednež, ki se igra z dekleti. Na sveti večer se je Gavrič razjezil nanj in ga nagnal. Pavla se je odpravila k polnočnici in se nikoli več ni vrnila. Čez nekaj dni je Gavrič izvedel, da je izginil tudi Bauer. Ta dogodek mu je prinesel ogromno trpljenja, zdelo se mu je, kot da mu je oledenelo srce. Čez eno leto, ko je bil odpuščen iz bolnice v mestu, jo je videl v mestu, vso bledo, in jo odpeljal domov. Nikoli je ni vprašal, kaj se je zgodilo, niti mu ona nikoli ni povedala, vendar je predvideval, da jo je Bauer prevaral in zavrzel. Tudi ko je bila doma, ga je še vedno čakala in to tako dolgo, dokler ni prišel njen konec.

V tej zgodbi Cankar prikaže podobo zapuščene ženske, ki še vedno goji nerealno hrepenenje in upanje za mladim povzpeticom, ki jo je čustveno in telesno izkoristil, potem pa zapustil. Toda ona še vedno verjame njegovim besedam in svojemu ljubezenskemu hrepenenju, tako da po njegovem odhodu živi samo še v pričakovanju njegove vrnitve. Tako ga ure in ure čaka tudi na sveti večer zunaj na hudem mrazu slabo oblečena in tako hudo zboli, da čez nekaj dni umre. Zgodba se konča z Gavrilovičevim jokom in žalovanjem za hčerko.

5.2 Polnočnica

Polnočnica je črtica, ki je bila objavljena v Slovenskem narodu 2. in 3. 1. 1899. Glavni junak je Ivan Mak, diurnist⁴. Zgodba se dogaja na sveti večer, začne pa se precej negativno. Glavni

⁴ Nekdaj uslužbenec, pisar, ki je plačan na dan, dnevničar.

junak čuti utrujenost, blodi po vlažnih ulicah, kamor je pobegnil pred neprijetno, hladno in tesno sobo, v kateri živi. Tudi njegova podoba ni nič kaj boljša, oblečen je slabo, v ponošeno obleko in havelok⁵, je suh, »*koščenih udov*«, njegova lica so stisnjena, upadla in dolgočasna, je inteligenčen, ampak gleda okrog sebe z nezanimanjem, njegov celoten obraz izraža nekaj odživelega, zaprašane. Njegova podoba je torej popolnoma nasprotna predbožičnemu razpoloženju, ki ga Cankar predstavi. Okna so razsvetljena, izložbe se bleščijo v beli svetlobi, na ulicah je veselo vrvenje, mesto je polno ljudi, ki so zardelih obrazov in imajo zadovoljen smehljaj na ustnicah. Ravno ta živahnost in vrvenje sta razlog, da je Mrak pobegnil iz tesne sobe, želi, »*da bi se mu bleščalo pred očmi, da bi ga glušilo šumno življenje*«. (*Polnočnica*, 1967, 265).

Vrne se v sobo in tam razmišlja o svoji mladosti, ko je bil še poln velikih načrtov, upanja, navdušenja. Vse to je propadlo, za kar krivi svojo lastno ironijo. Del njegove preteklosti je tudi izgubljena ljubezen. Ana se je poročila z drugim, bogatejšim moškim, on pa je opustil študij in postal pisar. Danes, na sveti večer, se spominja izgubljene priložnosti, še vedno je zaljubljen vanjo.

V zgodbi spoznamo tudi Ano, ki se je poročila z možem, ki ga ni ljubila. V življenju je imela vse, kar je hotela, a se je neznosno dolgočasila. Kljub temu pa poroke ni obžalovala, saj bi jo z Mrakom čakalo uboštvo, česar pa se je bala.

Oba se odpravita k polnočnici in tam pride do njunega srečanja. Njej se zdi srečanje posebno in kratkočasno, v nasprotju z njenim dolgočasnim življenjem, v njem pa znova vzplamti velika ljubezen do nje, vzbudi se upanje. Pogovarjata se o starih časih in v nekem trenutku pride to tega, da jo Mrak objame in želi poljubiti. Ana se mu iztrga, s potekom dogodkov je nezadovoljna, reče mu, da se kaj takega ne spodobi. Zgodba se konča s stavkom: »*Čutil je v prsih bolečino, kakor da se mu je zasadilo vanje mrzlo jeklo*«. (*Polnočnica*, 1967, 270). Ani torej ni več všeč, da sta se srečala, ko začne Mrak obujati njuno staro ljubezen, njega pa na koncu spet čakata le prizadetost in bolečina ob njeni zavrnitvi.

5.3 Božične zgodbe

Črtica *Božične zgodbe* je bila objavljena v Našem listu leta 1906. V njej Cankar z ironijo obravnava božične zgodbe in dogajanje v predbožičnem času. Trije uredniki so ga vabili, naj napiše božično zgodbo in naredil je tri koncepte božičnih zgodb (o izgubljenem sinu, ki je blodil po svetu in se na sveti večer spokoril ter postal rodoljub; ubogem, revnem otroku, ki ga

⁵ Moški plašč brez rokavov in s kratko pelerino.

na cesti najde oče, ugotovi, da je to njegov nezakonski sin in mu kupi božično drevesce; o revni družini, v kateri so vsi bolni, lačni in zebe jih, pride dama, ki prinese božično drevesce in vsi so veseli in hvaležni). Vsem je skupno, da gre za glavne osebe, ki so nesrečne, potem pa se zgodi preobrat, nekaj dobrega, lepega in vsi so naenkrat srečni in hvaležni. Cankar pravi, da mu v božičnih zgodbah ni hujšega kot božična sentimentalnost. Tako zgodbo lahko vsak napiše, on v njih ne vidi nobene umetnosti. Po njegovem mnenju vsa ta božična ginjenost, sentimentalnost ni nič drugega kot opravičevanje, hinavstvo in laž. Kot da bi pred njim stal kujon in mu rekel, da je mogoče res nepridiprav, ampak da ima dobro srce, saj če sosedu odvzame hišo, mu vrne vsaj škornje.

Dobrotljivost in sočutnost nista nikoli tako razširjena in prisotna kot v predbožičnem času. *»Društva, komiteji in odbori, ki človek do božičnega tedna ni vedel zanje, ožive nenadoma in vznemirjajo poštene ljudi. Vse debele dame, vsi rejeni filistejci začutijo mahoma, da se jim topi tolšča okoli srca. In kuga dobrotljivosti začne razsajati po deželi ...«* (Božične zgodbe, 1974, 351-352). Cankar tega ne podpira in pravi, da se strahotnost družabne krivice, razmerje med bogastvom in delom razkrije najbolj ravno v tem času. Delavec dela in na njegov račun si bogataš nabira denar. Delavec je lačen, njegove otroke zebe, otroci bogatašev pa stojijo ob jelki v zakurjeni izbi. Dobrodelnost in človekoljublje bogatašev ob božičnem času sta zato zanj njihovo opravičevanje, pokazatelj, da se družba na pol zaveda resnice, velike krivde in jih je seveda zato strah. In namesto, da bi svojo krivdo skrili, jo raje na široko razgalijo. To dogajanje Cankar primerja z božičnimi zgodbami. *»Če bere človek božične zgodbe, kakor jih piše v tinto potopljeni, življenju tuji literat, so res neumne in včasih celo ostudne.«* (Božične zgodbe, 1974, 353). Bogataši so kljub dobrodelnosti v božičnem času slepi za to, kar se dogaja revnim in ravno tako pisatelj, ki ne pozna situacije revnega človeka, ne more napisati »resnične« božične zgodbe. Cankar zaključuje ironično: *»Berimo torej božične zgodbe, kakor so; zakaj se je na svetu lepo in koristno urejeno in jaz praznujem svoj sveti večer z veselim upanjem v daljno prihodnost.«* (Božične zgodbe, 1974, 354).

5.4 Božična zgodba

V Cankarjevih črticah se pogosto prepletajo njegove avtobiografske prvine, tako je v črtici *Božična zgodba* obdelal motiv osamljenega in ostarelega očeta, kot ga je doživljal istega leta, kot je bila zgodba objavljena, ko je bil nekaj časa ob bolnem očetu na Vrhniki. Govori o bolnem in siromašnem očetu s sedmimi otroki, a se na sveti večer noben od njih ne spomni nanj, da bi ga prišel obiskat. Ta črtica je bila izdana v Slovenskem ilustrovanem tedniku leta 1913 na sam božič, z njo pa je hotel zapisati resnično zgodbo in jo postaviti ob neštete

pripovedi ustaljene božične literature, ki piše »umetne« zgodbe o idilični lepoti božiča in o srečnih ljudeh.

Pisatelj je z znanecem v gostilni, kjer se pogovarjata o božičnih zgodbah. Že na začetku Cankar pove, da je ta žalostna zgodba samo ena izmed stotih, ki se po svetu dogajajo ves čas. Govori o starcu, ki na sveti večer sedi za pečjo in čaka, da mine polnočnica, da mu soseda prinese pečeno krvavico. Navajen je samote in nikoli se ni dolgočasil, tokrat pa je žalosten, misli, da mu družba vsaj mačke ali psa ne bi škodila. Nato zadrema. Po glavi se mu začnejo prepletati razne misli, razmišlja o tem, kako je sam. Žena mu je umrla, tudi večina prijateljev je že pokojnih, 7 otrok se je odselilo od doma in si ustvarilo življenja drugod. Iz dremeža ga zbudi soseda, ki mu prinese krvavico. Vpraša ga, kaj se mu je sanjalo, saj je tako milo vzdihoval, da se je človeku srce paralo. Pove, da je imel hude sanje, ki so zanj hujše od smrti. Po končanem pripovedovanju je bil znanec poln solz in pisatelj ga vpraša, čemu, saj ta zgodba ni taka, da bi se človek jokal. Znanec mu odgovori, da govori ta zgodba o njegovem očetu.

S to zgodbo Cankar pokaže nekaj, kar je prisotno še v današnjih časih, in sicer da so lahko božični prazniki za osamljene ljudi najtežji čas, ko se lahko v njihove misli pritihotapijo mračne misli, včasih celo hujše od same smrti. Črtica se osredotoča se na notranje oživljanje ostarelega očeta, ki ga postavlja v ostro nasprotje z zunanjim svetom. Potrpežljivost, osamljenost, izločenost, vero siromakov postavlja nasproti brezobzirnosti in sebičnosti neobčutljivih posameznikov ali družbe. Cankar želi poudariti potrebo po sočutju, spoštovanju, ljubezni in odgovornosti do ubogih, bolnih in starih v materialističnem in egoističnem svetu.

5.5 Krivica

Božična črtica *Krivica* pripoveduje o težki usodi revnih in jetičnih ljudi in njihovi življenjski stiski. Črtica obstaja v dveh verzijah. Prvo je Cankar napisal leta 1906 za božično številko Hrvatskega dnevnika, katerega urednik v Sarajevu je bil njegov brat Karlo. Potem se je v začetku leta 1907 odločil, da bo v Domu in svetu poskušal objaviti slovenski izvirnik, ampak mu brat ni vrnil rokopisa. Nato je nastala nova obdelava istega motiva, vendar črtice, ko je bila napisana, ni poslal Domu in svetu, kot je načrtoval, ampak uredniku Ljubljanskega zvona Franu Zbašniku.

V prvi obdelavi *Krivice* spremlja usodo jetičnega delavca Martina Sobotka. V črtici opisuje žalostno usodo revežev brez dela, ki ne morejo plačevati več najemnine za stanovanje in zato ostanejo brez strehe na glavo. Zgodba se začne, ko se Martin vrača z dela in je priča, kako nek debel stanodajalec sredi mrzlega dne v novembru na cesto vrže revno žensko s tremi otroki.

Ta prizor ga tako razjezi, da stanodajalca udari v obraz. Zaradi tega ga obsodijo na mesec dni zapora, nato izgubi službo in tudi njegovo družino prizadene ista usoda kot prej žensko, ki ji je hotel pomagati. Nekaj dni pred božičem pride v krčmo, kjer sreča pripovedovalca in se mu potoži. Človek se lahko samo enkrat spotakne in nikoli več ne stoji pokonci. Takrat je pretepel debelega stanodajalca, ki je vrgel jetično žensko na cesto, ta večer pa se lahko isto zgodi njemu. Njegove otroke in ženo bodo nagnali na cesto, on pa bo pil v krčmi. Ta krivica se bo zgodila na sveti večer, ko je še Jezus imel streho nad glavo, njegovi otroci pa bodo na cesti in ne bodo imeli ne jaslic ne božičnega drevesa. Martinu se to zdi zelo krivično in tega ne more razumeti: *»Samo ne v decembru, gospod, samo ne na sveti večer ... to ni pravica!«* (Krivica, 1973, 144). Sprva je bil odločen, da se bo prepustil zli usodi in ta dogodek preživel v krčmi, nato pa se ob branju časopisa v njem zbudi uporni duh. *»Zdaj pa se vzdigni, zdaj reci: svobode zahtevam, tiste svobode, ki mi jo je bila dala mati, ko me je rodila; ti, ki praviš, da si moj gospodar in ki me goniš v ječo, ti nisi moj pravični gospodar, ne pred Bogom in ne pred ljudmi; nisem te volil, nisem te izbral, da bi delal pisma, postave in pravice meni in mojim sosedom; svoboden hočem biti, jaz hočem biti svoj gospodar!«* (Krivica, 1973, 145). Odloči se, da bo ženi in otrokom prihranil klečanje in ponižanje pred stanodajalcem, ki ga poimenuje »Pilatuž« in ga še enkrat pretepel. Svoje dejanje utemeljuje s tem, da ne priznava druge oblasti kot božjo. Pripovedovalec pa zaključi: *»Jaz pa sem spoznal in vsega me je presunilo: krivica, storjena bližnjiku, storjena narodu in vsemu človeštvu, žge v srcu hujše, nego krivica, storjena telesu. Kdor je ranjen in ugleda velike rane na telesu človeštva, je ozdravljen.«* (Krivica, 1973, 146).

V drugi obdelavi črtice *Krivica* pa se Cankar odloči za drugačen razplet. Pripoved govori o tem, kako stanodajalec požene na cesto na sam sveti večer krojača Krepelko in njegovo ubogo družino, ker zaradi bolezni več mesecev niso bili zmožni plačevati najemnine. Zunaj je sneg, mraz, ubogi hčeri trepečeta, žena pa stoji na pragu, objokana, osramočena in prosi gospodarja, naj jih pusti v stanovanju vsaj do novega leta, a on je neizprosen. Krepelka se odloči, da ga bo ubil. Nikakor se mu ne zdi pravično, da je gospodar njegovo družino nagnal iz stanovanja ravno na sveti večer: *»Zdi se mi, da že zdavnaj nisem več kristjan – o Božiču pa bi sklenil roke in upognil glavo. Romar, ki si nikoli ne odpočije, si odpočije za Božič; popotnik, ki ne pozna krova, si ga poišče za Božič! Kaj mraz in sneg! Če bi najtoplejše sonce sijalo – za Božič ne na cesto, rajši v ječo! ... Pognal me je – njegova pravica; za Božič me je pognail – njegov greh ... Jaz pa sem sklenil in ne bom več razklenil!«* (Krivica [druga obdelava], 1973, 150). Krojač se zaveda, da se bo s tem dejanjem obsodil na ječo ali usmrtitev. Natakarkar pride mimo in pred

Krepelko položi časopis. Z motnim pogledom se ozre nanj in se nato nasmehne. Odloči se, da vendarle ne bo moril, pa ne zato, ker bi ga bilo strah, ampak zato, ker spozna, da s tem ne bo nič spremenil. Med branjem časopisa spozna, da se vsepovsod po svetu dogaja krivica in da je njegova krivica le ena kaplja v strašnem morju. V nasprotju z deset tisoč drugimi, ki nimajo ne večerje ne strehe nad glavo, ima on v žepu krono in ta krona mu pomeni upanje, da lahko bog še vendarle naredi čudež in ga reši: »Krepelka pa se je napotil z dolgimi koraki proti sivemu predmestju; vesel in čist je bil v svojem srcu, kakor da je hitel paradizu nasproti. Tako je šel in Bog nakloni, da je šla zvezda ž njim ...« (Krivica [druga obdelava], 1973, 152). Medtem ko se Martin v prvi obdelavi črtice odloči, da bo stanodajalca še enkrat pretepel, se Krepelka v drugi obdelavi odloči drugače. Namesto umora, ki ga je sprva načrtoval, mu krona v žepu prinese upanje in načrte opusti ter gre raje domov k družini praznovat sveti večer.

5.6 V samoti

Božična pripovedka, kot jo je Cankar podnaslovil, *V samoti* je njegovo najdaljše božično delo in hkrati prvo delo, ki ga je objavil pri Mohorjevi družbi. Cankar se je ponavadi zatekal k Mohorjevi družbi, ko je bil v denarni stiski in taka situacija je bila tudi s tem delom. Povest je napisal leta 1905 in jo odposlal, a je potem še dve leti in pol čakala v uredništvu na objavo. Natisnili so jo v 61. zvezku Slovenskih večernic.

Povest obravnava motiv izgubljenega sina, ki se je odpravil v svet iskat srečo in boljše življenje, vse, kar je našel, pa sta bila beda in smrt. Na sveti večer mu mati umira in ga pričakuje, da ga bo še zadnjič videla pred smrtjo, kar ji na koncu ne uspe, saj prej umre. Isti večer se tudi izgubljeni sin vrača domov umret in se sprašuje, kako ga bodo starši pričakali, ne ve pa, da sta mu oče in sestra že umrla in da je mama ostala sama. Pripoved se bolj kot na samo dogajanje osredotoča na doživljanje junakov, njihovo razmišljanje. Lužarica pričakuje svojega sina, pravi, da sin že ve, če mu mati umira in ves čas sprašuje hlapca po njem. Pred leti je sin zapustil domačo hišo in družino in v tujino šel iskat srečo in boljše življenje. Polna je upanja, da kmalu pride, a v njo se naseli tudi žalost, saj ni nikogar, ki bi ga pričakal na pragu, pogostil in se pogovarjal z njim. Težko ji je bilo, da bo sin namesto v veselo hišo prišel v tiho in samotno. »Namesto za pogrnjeno mizo bo sedel moj ubogi fant ob smrtni postelji; namesto od veselja, se mu bodo od žalosti zaszolile oči; namesto na veselo svatbo, bo vabil sosede na sedmino. Poprašal bo: Kje je moj oče, kje je moja sestra, da me ne pozdravita po dolgem času? O, in ne bo več dolgo, še en dan, še eno noč, ko bo stal sam v izbi, čisto sam, moj ubogi fant, in bo vprašal: Kje je moja mati?« (*V samoti*, 1972, 229). Mati verjame, da se je sinu v tujini dobro godilo in da ga je vedno spremljala sreča. Sanjari, da je v tujini obogatel

in da se bo vrnil z mlado nevesto ter priredil svatbo. V zadnjih trenutkih pred smrtjo se ji blede, da je prišel k njej visok in lep mož v dolgi, gosposki suknji – njen sin, in njeno upanje se je izpolnilo.

Njen sin se v resnici vrača domov na sveti večer, a ne kot bogat gospod, ampak kot ubog siromak, ki pred ljudmi v domači vasi zanika svojo identiteto, saj ga je sram priznati, da mu je spodletelo, da sta ga v svetu čakala samo obup in nesreča. Domov se vrača, ker želi umreti na domačem ognjišču. Bližje je domu, bolj nemirno postaja njegovo srce: *»Kakšen je zdaj moj dom? Ali je še zmerom tako tih in prijazen v svoji samoti, kakor je bil nekdanj? O, kako sladko je umreti doma! /.../ Pa tudi če bi rodne hiše ne ugledal več, ne očeta, ne sestre – po tebi, o mati, koprni moje srce in dovolj bo sreče, če mi Bog dodeli, da te vidim še enkrat. Dovolj bo sreče, če boš stala, o mati, ob moji smrtni postelji in mi bodo zatisnile oči tvoje svete roke.«* (V *samoti*, 1972, 224). Dlje hodi, težje se mu zdijo noge in bolj postaja utrujen. Zdi se mu, da bi moral že prispeti do doma, a še ni na cilju. Za hip želi počiti, zato se uleže na sneg in v njegove misli se prikrađejo sanje, sanje o družini, ki ga pozdravlja, premraženega, razcapanega in lačnega. Tik pred smrtjo se mu blede o materi: *»Oblečena je bila v dolg plašč sinje barve z zvezdami posut, njene roke so bile kakor od srebra, njen obraz pa je bil čudno bel in mlad in neskončna ljubezen je bila v njenih očeh.«* (V *samoti*, 1972, 247). Mrtvega ga v snegu najde hlapec Šimen, ki ga odnese domov k materi. Ko se vrne, ugotovi, da je tudi ona umrla. Položi ju enega poleg drugega in potem ga spreleti spoznanje: *»V svetli luči so se obema smehljale mrtve ustnice, radost je bila razlita po licih, sveta nebeška svetloba.«* (V *samoti*, 1972, 253). Pretrese ga novo spoznanje, da če bi se sin vrnil le en dan prej, se ne bi smejale ne njegove ne njene ustnice in oba bi bila polna solz ob poslednji uri; mati, ko bi doživela bolečino in razočaranje ob spoznanju sinove bede, in sin, ker bi bil poln krivde pred njo, saj ni izpolnil njene življenjske utvare o sreči.

6 Sklep

Božična zgodba spada med kratko pripovedno prozo, za katero je značilno, da prikazuje izsek iz neke celote oz. življenja osrednje osebe, da je v središču malo osrednjih likov in da je za osrednjo osebo odločilen en dogodek (ki je lahko tudi notranje doživetje), ki se zgodi na sveti večer in ima za osebo usodne posledice. Pripovedovalec je prvoosebni ali tretjeosebni, slednji je pogostejši.

Med iskanjem božičnih zgodb v slovenskih časopisih in častnikih sem pregledala Domoljuba, Edinost, Zoro, Kres, Besednika, Slovenski glasnik, Zgodnjo danico, Slovenski narod, Dom in svet, Rodoljuba in Slovenca. Božične zgodbe se niso pojavile vseh, ampak samo v Domoljubu (56), Edinosti (23), Zgodnji danici (4), Slovenskem narodu (41), Domu in svetu (5) in Slovencu (128).

Dolžino božičnih zgodb sem razdelila v 6 kategorij in ugotovila, da je imelo največ objavljenih zgodb obseg od 1000 do 1999 besed, tj. kar 49 % vseh zgodb. Nato sledijo zgodbe z obsegom manj kot 1000 besed, takih je 27 %. 16 % zgodb je imelo obseg med 2000 in 2999 besedami. Zgodbe, ki imajo obseg nad 3000 besedami, so že redkejše. Med 3000 in 3999 ima obseg 5 % zgodb, med 4000 in 4999 1 % in nad 5000 besedami 2 %.

Pri naslovih se pojavljajo neki vzorci, najpogostejši so taki, ki vsebujejo besedne zveze sveti večer, sveta noč, božična noč in božični večer v kombinaciji z različnimi predlogi (npr. *Na sveti večer*). Pogosti so tudi naslovi, ki vsebujejo svojilni pridevnik (npr. *Selskega župnika sveti večer*), omenjajo kraj dogajanja (npr. *Božič na Št. Gothardu*) oz. vsebujejo vrstno oznako (npr. *Božična povest*).

Kar se tiče podnaslovov, so zgodbe podnaslovljene v 24 % primerih, večinoma z vrstnimi oznakami, nekaj pa tudi drugače. Pisci verjetno niso podnaslovljali svojih zgodb, ker pri bralcih niso hoteli vzbuditi nekega določenega pričakovanja glede vrstne oznake, lahko da se jim ni zdelo pomembno ali pa z vrstnimi oznakami, ki so bila na voljo, niso mogli ustrezno označiti pripovedi in s tem izpolniti zaželenega pričakovanja. Najpogostejša vrstna oznaka, ki se pojavi v eni četrtini primerov, je slika, pogosti sta tudi črtica (12) in povest (11), ostale vrstne oznake pa so: pravljica, legenda, zgodba, pripoved, dogodbica, prigoda, spomini, vizija. Največ podnaslovov se pojavi pri zgodbah, ki imajo obseg do 2000 besed, se pravi v prvih dveh kategorijah.

Ob izvornih božičnih zgodbah je bilo objavljenih tudi veliko prevodov in priredb, kar nekaj božičnih zgodb (21 %) pa je bilo objavljenih anonimno in se pri njih ne da ugotoviti, ali gre za

izvirno delo, prevod ali priredbo. Med podpisanimi deli je najti 59 % izvirnih zgodb in 20 % priredb in prevodov. Največ prevodov in priredb je bilo iz francoščine, ruščine in nemščine.

V vseh šestih časopisih je bilo objavljenih 158 izvirnih slovenskih božičnih zgodb, od tega so jih 12 napisale ženske avtorice, ostalih 146 pa moški avtorji. Največ božičnih zgodb sta objavila Fran S. Finžgar in Silvin Sardenko, oba po 5. Gustav Strniša, Anton Sušnik in Ivan Baloh so objavili vsak 4 božične zgodbe, Jože Podslivniški, Ivo Trošt, Radivoj Peterlin Petruška in Bogomir Magajna vsak po 3. Avtorjev, ki so objavili po 2 zgodbi, pa je že več, največ je seveda takih, ki so objavili le eno božično zgodbo. Med ženskimi avtoricami so božične zgodbe pisale Pavla Rovan, Zofka Kveder, Marija Kmet, Manica Koman.

Božične zgodbe postavljajo dogajanje na sveti večer, pisatelji pa radi postavijo v središče zgodbe revne, zapuščene, trpeče, osamljene osebe in skozi njih predstavijo upanje na boljše življenje. Predstavljena je krščanska misel, da bog odpusti tudi najhujše grehe in ker bog pomaga nesrečnikom, vedno obstaja upanje. V božičnih zgodbah se pogosto odsevajo značilnosti časa, v katerem so bile napisane in temu primerna je tudi izbira motivov. Različni pisatelji so se pogosto odločali za obdelavo istega motiva, tako da se najpogosteje pojavljajo motivi pijanca, osamljene osebe, trpeče matere, sirote, izgubljenega sina, vojaka. Zelo pogosto so bile v časopisih objavljene zgodbe, ki so predelale motiv Jezusovega rojstva na različne načine in postavile v središče razne osebe, a ohranile motiv rojstva kot glavni motiv, saj je vplival na spremembo življenja glavne osebe na boljše.

V opusu Ivana Cankarja najdemo tudi nekaj božičnih zgodb, ki jih je napisal na željo urednikov in objavil v raznih časopisih. V njih Cankar vpleta nekatere avtobiografske prvine, kot je npr. motiv osamljenega očeta v *Božični zgodbi*, opisuje krivice, ki se dogajajo »malim«, revnim ljudem (*Krivica*), se loteva motivov izgubljene ljubezni (*Polnočnica*), izgubljenega sina (*V samoti*), motiva zavržene ženske (*Sveta noč Damijana Gavriča*) ali pa preprosto poda svoje ironično mnenje o žanru božičnih zgodb (*Božične zgodbe*).

7 Viri in literatura

7.1 Viri

7.1.1 Anonimni

- Adrejčkov doživljaj na sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) LVII/294a (24. 12. 1929).
- Bog svojih ne zapusti. *Domoljub* XVII/1 (7. 1. 1904).
- Boštjanove matere sveti večer. *Domoljub* LII/51 (20. 12. 1939).
- Božič pri Gorniku na Bistrici. *Domoljub* XXV/52 (26. 12. 1912).
- Božič na Št. Gothardu. *Domoljub* IV/1 (1.1. 1891).
- Božič v gozdu. *Domoljub* XXXVI/51 (19. 12. 1923).
- Božič v gozdu. *Domoljub* XXXVI/52 (26. 12. 1923).
- Božična. *Domoljub* III/1 (2. 1. 1890).
- Božična noč na bojnem polju. *Slovenec* (Ljubljana) XXXV/297 (24. 12. 1907).
- Božična noč na Monte Longani: Spomini vojnega invalida. *Slovenec* (Ljubljana) LXI/298 (24. 12. 1933).
- Božična povest. *Domoljub* IV/24 (17. 12. 1891).
- Božični angelček. *Slovenec* (Ljubljana) LXIII/291a (23. 12. 1934).
- Božično drevesce. *Slovenec* (Ljubljana) LXIII/291a (23. 12. 1934).
- Božično razočaranje. *Domoljub* LIV/52 (22. 12. 1941).
- Čudno božičkovanje gospoda Bobka. *Slovenec* (Ljubljana) LXIII/291a (23. 12. 1934).
- Da ne bo Jezuščka zeblo. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).
- Deček brez črevljev: božična povest. *Slovenec* (Ljubljana) XXXV/298 (27. 12. 1907).
- Deček, ki je bil božični gost Kristusov. *Slovenec* (Ljubljana) LXIX/300a (24. 12. 1941).
- Delo na božični dan. *Domoljub* LIII/52 (23. 12. 1940).
- Dete iz Betlehema: Božična legenda. *Domoljub* XLI/52 (22. 12. 1928).
- Dragoceno božično darilo. *Slovenec* (Ljubljana) XXXVIII/294 (27. 12. 1910).
- Dva otroka in dve materi. *Domoljub* LI/51 (21. 12. 1938).
- Dve ženi. *Edinost* LI/307 (25. 12. 1926).
- Gregcev greh na sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).
- Janezkov najlepši božični večer. *Slovenec* (Ljubljana) LXV/295a (24. 12. 1936).
- Kovačeva hčerka. *Slovenec* (Ljubljana) LXIV/296a (24. 12. 1935).
- Legenda o Kristusovi roži. *Domoljub* XLVIII/52 (23. 12. 1935).
- Luči dogorevajo: božična črtica. *Domoljub* LII/51 (20.12. 1939).
- Madona z detetom: legenda. *Slovenec* (Ljubljana) XXXV/297 (24. 12. 1907).
- Mihovega Tineta sveti večer in smrt. *Slovenec* (Ljubljana) LXIII/291a (23. 12. 1934).
- Na starega leta večer. *Domoljub* XVIII/1 (5. 1. 1905).

Na sveti večer. *Domoljub* VI/24 (21. 12. 1893).

Na sveti večer. *Slovenski narod* XXXIII/295 (24. 12. 1900).

Na sveto noč. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIII/294 (27. 12. 1905).

Nekoč je živela ljubezen: božična legenda. *Slovenski narod* LXX/296 (24. 12. 1941).

Nepozaben sv. večer. *Domoljub* XII/1 (5. 1. 1899).

Ob samostanskih vratih: božična slika. *Slovenec* (Ljubljana) XXXV/297 (24. 12. 1907).

Odrešenje. *Slovenec* (Ljubljana) XXXV/297 (24. 12. 1907).

Osodepolna polunočnica. *Domoljub* VII/1 (4. 1. 1894).

Pastirček Jakob in Jezušček: legenda. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/295a (24. 12. 1938).

Pot k Jezuščku. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).

Pravljica o dveh pastirjih. *Slovenec* (Ljubljana) LXX/297a (25. 12. 1942).

Prijatelj v bedi: božična slika. *Slovenec* (Ljubljana) XXXVI/296 (24. 12. 1908).

Rodil se je kralj nebeški. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/295a (24. 12. 1938).

Slepčeva pesem. *Slovenec* (Ljubljana) LXIX/300a (24. 12. 1941).

Slepi Jakob in Jezušček: božična legenda. *Slovenec* (Ljubljana) LXIV/296a (24. 12. 1935).

Srečno novo leto. *Domoljub* II/1 (3. 1. 1889).

Sveta noč. *Domoljub* XII/24 (21. 12. 1899).

Sveta noč. *Domoljub* XL/51 (22. 12. 1927).

Sveta noč (blažena noč). *Slovenec* (Ljubljana) XXIX/296 (24. 12. 1901).

Sveti večer. *Domoljub* I/12 (20. 12. 1888).

Sveti večer. *Domoljub* XXXI/51 (19. 12. 1918).

Sveti večer. *Domoljub* XXXI/52 (26. 12. 1918).

Sveti večer. *Domoljub* XXXII/1 (2. 1. 1919).

Sveti večer. *Slovenski narod* XXXVI/297 (24. 12. 1903).

Sveti večer. *Slovenski narod* LVII/294 (25. 12. 1924).

Sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) XLIII/294 (24. 12. 1915).

Sveti večer hlapca Matevža. *Slovenec* (Ljubljana) LIX/292a (24. 12. 1931).

Svetonočna zgodba. *Slovenec* (Ljubljana) LIV/293 (24. 12. 1926).

Ta-le bo dobra za božič. *Zgodnja danica* XXX/51 (21. 12. 1877).

Ta-le bo dobra za božič. *Zgodnja danica* XXX/52 (28. 12. 1877).

Težka pot sredi svete noči: resničen doživljaj. *Domoljub* LIII/52 (23. 12. 1940).

Tinko Črmlj: Božična slika. *Domoljub* XIX/51 (20. 12. 1906).

Trojni sveti večer. *Domoljub* III/12 (18. 12. 1890).

Vesela božična zgodbica. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/295a (24. 12. 1938).

Vojak: Božična slika iz Napoleonovih vojska. *Domoljub* VII/24 (20. 12. 1894).

Zadnji sveti večer. *Domoljub* LI/51 (21. 12. 1938).

Zvonček: svetonočna pravljica. *Slovenec* (Ljubljana) LIV/293 (24. 12. 1926).

Žena mučenica: božična povest. *Slovenski narod* LIII/295 (25. 12. 1920).

7.1.2 Slovenski avtorji

Ivan Albrecht: Odrešenik. *Slovenski narod* LX/292 (25. 12. 1927).

Ivan Albrecht: Povest očeta Jelena. *Domoljub* XLVI/51 (20. 12. 1933).

Rudolf Arko: Stari pankracij in njegov vnuk: božična povest. *Slovenski narod* XXXIV/296 (24. 12. 1901).

F. B.: Sinovi: Božična črtica. *Domoljub* XXXII/46 (25. 12. 1919).

Ivan Baloh: Ločitev in snidenje. *Slovenec* (Ljubljana) XXXI/297 (24. 12. 1903).

Ivan Baloh: Ob drevescu in ob jaslih. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIII/293 (23. 12. 1905).

Ivan Baloh: Sama. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIV/294 (24. 12. 1906).

Ivan Baloh: Slovenski otroci trkajo na duri miru. *Slovenec* (Ljubljana) XLV/294 (24. 12. 1917).

Janko Barle: Drobtine: V božični noči. *Dom in svet* XIII/2 (15. 1. 1900).

Venceslav Bele: Svetovečerni biseri. *Dom in svet* XXII/1 (1. 1. 1909).

France Bevk: Božična črtica. *Slovenec* (Ljubljana) XLVII/248 (25. 12. 1919).

France Bevk: Nedolžnost. *Edinost* XLVI/294 (25. 12. 1921).

Vinko Bitenc: Zgodba o sreči. *Domoljub* XLVIII/52 (23. 12. 1935).

Bojan: Na sveti večer. *Slovenski narod* XL/298 (24. 12. 1907).

Božva: Svetonočna pravljica. *Slovenec* (Ljubljana) LVII/294a (24. 12. 1929).

Br.: Trije božiči. *Slovenski narod* LIX/292 (25. 12. 1926).

K. C.: V sveti noči: izvirna velikomestna slika. *Slovenski narod* XXVIII/297 (24. 12. 1895).

Ivan Cankar: Božična zgodba. *Zbrano delo*, 21. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1975 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 98-101.

Ivan Cankar: Božične zgodbe. *Zbrano delo*, 17. Ur. Anton Ocvirk, Ljubljana: DZS, 1974 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 350-354.

Ivan Cankar: Krivica. *Zbrano delo*, 18. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1973 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 141-152.

Ivan Cankar: Polnočnica. *Zbrano delo*, 6. Ur. Anton Ocvirk, Ljubljana: DZS, 1967 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 264-270.

Ivan Cankar: Sveta noč Damijana Gavriča. *Zbrano delo*, 6. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1967 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 190-194.

Ivan Cankar: V samoti. *Zbrano delo*, 16. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1972 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 215-253.

Ivan Cankar: Polnočnica. *Slovenski narod* XXXII/1 (2. 1. 1899).

Ivan Cankar: Polnočnica. *Slovenski narod* XXXII/2 (3. 1. 1899).

Drago Cvetko: Cirilčkove božične sanje. *Slovenec* (Ljubljana) LXI/298 (24. 12. 1933).

Ček.: Mir ljudem na zemlji. *Edinost* XXVII/293 (24. 12. 1902).

D.: Bilo je na sveti večer: povest izgubljenega človeka. *Slovenski narod* XLI/295(24. 12. 1908).

Rudolf Dolenc: Na sveti večer. *Edinost* XVII/103 (24. 12. 1892).

Rudolf Dolenc: Stražnikov sveti večer. *Edinost* XVI/102 (23. 12. 1891).

J. C. Evstahij: Sveta noč Damijana Gavriča. *Slovenski narod* XXX/294 (24. 12. 1897).

Lea Fatur: Božični večer rezervistove žene. *Slovenec* (Ljubljana) XLII/294 (24. 12. 1914).

Fran S. Finžgar: Balkanski videc: Svetonočna vizija. *Slovenec* (Ljubljana) XL/296 (24. 12. 1912).

Fran S. Finžgar: Selskega župnika sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIV/294 (24. 12. 1906).

Fran S. Finžgar: Slepec. *Slovenec* (Ljubljana) L/284 (24. 12. 1922).

Fran S. Finžgar: Svetonočna vizija. *Slovenec* (Ljubljana) XXXVI/296 (24. 12. 1908).
Ponatisnjeno v *Edinosti* XLV/268 (25. 12. 1920).

Fran S. Finžgar: Zažarela je zvezda. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIII/293 (23. 12. 1905).

S. Gregor: Glasovi sveta v sveti noči. *Slovenec* (Ljubljana) LXVII/294a (24. 12. 1939).

Cvetko Golar: Božična pot. *Slovenec* (Ljubljana) XLVIII/294 (25. 12. 1920).

Miroslav Gorše: Na sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) L/284 (24. 12. 1922).

Gospa Micika: Božična slika iz mesta. *Zgodnja danica* LV/52 (26. 12. 1902).

Gruden: Bregarjev Janez: božična povest. *Slovenski narod* XXIX/296 (24. 12. 1896).

Jože Herfort: Med materami. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/295a (24. 12. 1938).

Janez Hrovat: Iz vere sreča klije. *Domoljub* LIII/52 (23. 12. 1940).

I.: V snegu: pogorska božična slika. *Slovenec* (Ljubljana) XXXVI/296 (24. 12. 1908).

Jože Jagodic: Svetonočna pesem. *Slovenec* (Ljubljana) XLIX/293 (25. 12. 1921).

Josip Jaklič: Slava bogu ... mir ljudem! *Slovenec* (Ljubljana) XXI/294 (23. 12. 1893).

Janez Jalen: Pastirček Janček. *Domoljub* XXXVIII/51 (24. 12. 1925).

Janez Jalen: Ograjene jaslice. *Slovenec* (Ljubljana) LIV/293 (24. 12. 1926).

Fr. V. Janos: Na sveti večer: črtica. *Slovenski narod* XXIX/296 (24. 12. 1896).

Vitomil Feodor Jelenc: Božična noč. *Slovenski narod* XXXVII/294 (24. 12. 1904).

Vitomir Feodor Jelenc: Božične fantazije. *Slovenski narod* XXXIX/294 (24. 12. 1906).

M. Jokal: Sirotek. *Edinost* LII/307 (25. 12. 1927).

E. K.: Pastirček: božična pravljica. *Slovenec* (Ljubljana) LX/293a (24. 12. 1932).

Joško Kevc: Ob areni – na sveti večer: črtica. *Edinost* XXXIII/356 (25., 26., 27. 12. 1908).

Joško Kevc: Svete Micike – božična povest. *Edinost* XXXV/357 (25. 12. 1910).

Joško Kevc: Svete Micike – božična povest. *Edinost* XXXV/358 (28. 12. 1910).

Ivan Kmet: Krik v sveto noč. *Domoljub* LII/51 (20. 12. 1939).

Marija Kmet: Drevesce in jaslice. *Slovenec* (Ljubljana) LIV/293 (24. 12. 1926).

Marija Kmet: Za gospoda Jezuščka. *Slovenec* (Ljubljana) LV/292 (24. 12. 1927).

Jakob Kneip: Ukradeni Jezušček. *Slovenec* (Ljubljana) LXV/295a (24. 12. 1936).

France Koblar: Sveta noč dveh zapuščenih. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIX/ 294 (23. 12. 1911).

Manica Koman: Na božični večer. *Slovenski narod* XLIX/295 (23. 12. 1916).

Manica Koman: Sveta noč. *Slovenski narod* L/294 (24.12. 1917).

J. Kosar: Božična noč: slika. *Slovenec* (Ljubljana) XXV/294 (24. 12. 1897).

I. Kosar: Sveta noč. *Domoljub* X/24 (16. 12. 1897).

Zvonimir Kosem: Božična noč. *Domoljub* XXXIV/51 (21. 12. 1921).

Zvonimir Kosem: Božično darilo. *Slovenski narod* LVIII/293 (25. 12. 1925).

Mirko Kunčič: Slepí Andrejček in Jezušček. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/294a (24. 12. 1937).

Franc Kunstelj: Za praznike. *Domoljub* LIII/52 (23. 12. 1940).

Zofka Kveder: Božični večer. *Slovenski narod* XXXV/295 (24. 12. 1902).

Ivan Lah: Tepežnika: božična slika. *Dom in svet* XX/1 (1. 1. 1907).

Ivan Lah: Tepežnika: božična slika. *Dom in svet* XX/2 (1. 2. 1907).

Levin: Božični večer: Spomini iz vojaškega življenja. *Edinost* XIV/102 (21. 12. 1889).

Levin: Božični večer: Spomini iz vojaškega življenja. *Edinost* XIV/103 (24. 12. 1889).

Levin: Božični večer: Spomini iz vojaškega življenja. *Edinost* XIV/104 (28. 12. 1889).

Štefan Levkos: Na sveti večer z mečem v roki. *Slovenec* (Ljubljana) XXXVI/296 (24. 12. 1908).

Jože Likovič: Hlapca Tomaža sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) LX/293a (24. 12. 1932).

Jože Likovič: Svetonočni spomini. *Slovenec* (Ljubljana) LVII/294a (24. 12. 1929).

Limbarski: Svetonočno darilo: Dogodbica. *Domoljub* LI/51 (21. 12. 1938).

Limbarski: Milost svetega večera: božična zgodba. *Domoljub* LII/51 (20. 12. 1939).

A. M.: V betlehemski hlevce: sličica. *Slovenec* (Ljubljana) XXVIII/294 (24. 12. 1900).

R. M.: Božični cvet. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).

Bogomir Magajna: Stela. *Slovenec* (Ljubljana) LX/293a (24. 12. 1932).

Bogomir Magajna: Zvonarjev božič. *Slovenec* (Ljubljana) LIII/291 (24. 12. 1925).

Bogomir Magajna: Župnik Simon: Božična slika iz Primorja. *Slovenec* (Ljubljana) LV/288 (22. 12. 1927).

Vilko Mazi: Hudičeva zgodba. *Slovenski narod* LIV/290 (25. 12. 1921).

Fran Milčinski: Sveta božična zgodba: kakor jo pripoveduje slovenska narodna pesem. *Slovenski narod* LVI/293 (25. 12. 1923).

Ksaver Meško: Blagoslovljeni: božična slika. *Dom in svet* XXVI/1 (25. 12. 1913).

A. N.: Pastirci, kaj čudnega nocoj se godi. *Domoljub* XL/51 (22. 12. 1927).

Niko Ninič: Na sveti večer. *Edinost* XXXIII/356 (25., 26., 27. 12. 1908).

Zdravko Ocvirk: Pogovor na božični večer. *Slovenec* (Ljubljana) LIX/292a (24. 12. 1931).

Boris Orel: Božična noč na Treščerovini. *Slovenski narod* LVI/293 (25. 12. 1923).

Oroslava: Janezkovi božični prazniki. *Slovenec* (Ljubljana) LIX/292a (24. 12. 1931).

J. P.: Božič. *Slovenski narod* XLIII/470 (24. 12. 1910).

Radivoj Peterlin – Petruška: Božič Ivana Srečnika. *Slovenski narod* LV/292 (24. 12. 1922).

Radivoj Peterlin – Petruška: Sveta noč boljševika: Črtica iz Rusije. *Slovenec* (Ljubljana) XLVII/248 (25. 12. 1919).

Radivoj Peterlin – Petruška: Sveti večer na tujem. *Slovenec* (Ljubljana) XLIX/293 (25. 12. 1921).

Ferdo Plemič: Božič v kitajskih vodah. *Edinost* LI/307 (25. 12. 1926).

Jan Plestenjak: Jaza. *Slovenec* (Ljubljana) LVII/294a (24. 12. 1929).

A. Podgorec: Božična slika. *Slovenski narod* XXIV/294 (24. 12. 1892).

Ivan Podržaj: V sveti noči: Iz romana Črne noči. *Slovenski narod* LIV/290 (25. 12. 1921).

Jože Podslivniški: Na sveti večer. *Domoljub* XLIII/52 (24. 12. 1930).

Jože Podslivniški: Svetonočni mir. *Domoljub* XLIV/51 (23. 12. 1931).

Jože Podslivniški: Sveti večer kmetiške družine. *Domoljub* XLVII/51 (21. 12. 1934).

Fran Pogačnik: Strel v božični noči. *Slovenski narod* LX/292 (25. 12. 1927).

Ivan Pregelj: Gospod Bronislav: božična legenda. *Slovenec* (Ljubljana) LIII/291 (24. 12. 1925).

Ivan Pregelj: Tolminske matere sveta noč. *Slovenec* (Ljubljana) LV/292 (24. 12. 1927).

Milan Pugelj: Božič. *Slovenski narod* XLIV/295 (23. 12. 1911).

R.: Mir ljudem na zemlji. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIII/293 (23. 12. 1905).

R.: Na sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) XXIII/296 (24. 12. 1895).

I. E. R.: Srca. *Slovenski narod* LVII/294 (25. 12. 1924).

J. R.: Sirota Tinče: Božična povest. *Domoljub* XXII/51 (23. 12. 1909).

Prostoslav Radešček: Pri polunočnici. *Edinost* XXXI/355 (27. 12. 1906).

Razkolnikov: Božič. *Domoljub* XLIV/51 (23. 12. 1931).

Razkolnikov: Božič. *Domoljub* XLIV/52 (30. 12. 1931).

Razkolnikov: Božični večer Krokarjevega Janeza. *Domoljub* LII/51 (20. 12. 1939).

Alojzij Remec: Božično dete: K božiču današnjih dni. *Slovenec* (Ljubljana) XLVII/248 (25. 12. 1919).

Alojzij Remec: Božična črtica. *Slovenec* (Ljubljana) L/284 (24. 12. 1922).

Pavla Rovar: Pradavna božična povest. *Edinost* LI/307 (25. 12. 1926).

I. S.: Mir: Božična slika. *Slovenec* (Ljubljana) XXVII/298 (31. 12. 1900).

I. S.: Mir: Božična slika. *Slovenec* (Ljubljana) XXIX/2 (3. 1. 1901).

I. S.: Mir: Božična slika. *Slovenec* (Ljubljana) XXIX/3 (4. 1. 1901).

Silvin Sardenko: Pričakovanje. *Slovenec* (Ljubljana) XLIX/293 (25. 12. 1921).

Silvin Sardenko: Pridi v šumo svetonočno: vizija. *Slovenec* (Ljubljana) XLVIII/294 (25. 12. 1920).

Silvin Sardenko: Samo še enkrat! *Slovenec* (Ljubljana) XXXVIII/293 (24. 12. 1910).

Silvin Sardenko: Sveto noč sem šel iskat. *Slovenec* (Ljubljana) XLVII/248 (25. 12. 1919).

Silvin Sardenko: Večerna vasovanja. *Slovenec* (Ljubljana) XLV/294 (24. 12. 1917).

T. Savinjski: Božični večer v ječi. *Domoljub* VII/24 (19. 12. 1895).

Slavko Savinšek: Zadnji sveti večer Petra Martinca. *Domoljub* XLI/52 (22. 12. 1928).

M. Slokar: Božične povesti. *Slovenski narod* XXXIX/294 (24. 12. 1906).

Fran Ksaver Steržaj: V temni sveti noči: črtica. *Dom in svet* XIX/1 (1. 1. 1906).

Gustav Strniša: Božič starega mornarja. *Domoljub* XLVI/51 (20. 12. 1933).

Gustav Strniša: Božič prosjaka Jožeta. *Domoljub* LI/51 (21. 12. 1938).

Gustav Strniša: Božična noč. *Domoljub* XLVIII/52 (23. 12. 1935).

Gustav Strniša: Mornarjev božič. *Domoljub* XLIX/52 (23. 12. 1936).

Anton Sušnik: Na železniškem tiru: Svetovečerna črtica iz življenja. *Slovenec* (Ljubljana) XXII/294 (24. 12. 1894).

Anton Sušnik: Osodna noč: Božična črtica iz Podkokonoš. *Slovenec* (Ljubljana) XVI/296 (27. 12. 1888).

Anton Sušnik: Prvi sveti večer: Božična črtica. *Slovenec* (Ljubljana) XIX/294 (24. 12. 1891).

Anton Sušnik: Sveti večer zapuščenih: Svetovečerna črtica. *Slovenec* (Ljubljana) XVI/295 (24. 12. 1888).

Jos. Svoboda: Zgodba sv. Noči: Slika z naših gor. *Slovenec* (Ljubljana) XX/294 (24. 12. 1892).

Anton Škodlar: Križ nad prepadom. *Domoljub* XLVI/51 (20. 12. 1933).

Ivo Šorli: Njih božično darilo. *Edinost* L/302 (25. 12. 1925).

Mara Tavčar: V sveti noči. *Slovenski narod* LV/292 (24. 12. 1922).

Janez Trdina: Božič in božične bajke. *Slovenski narod* LX/292 (25. 12. 1927).

Ivo Trošt: Komisar Keber: božična povest. *Edinost* XXX/353 (24. 12. 1905).

Ivo Trošt: Komisar Keber: božična povest. *Edinost* XXX/354 (27. 12. 1905).

Ivo Trošt: V Risu: božična povest. *Edinost* XXVIII/298 (24. 12. 1903).

Ivo Trošt: V Risu: božična povest. *Edinost* XXVIII/299 (25. 12. 1903).

Ivo Trošt: V Risu: božična povest. *Edinost* XXVIII/300 (27. 12. 1903).

Ivo Trošt: Zvonijo božični zvonovi: črtica. *Edinost* XXXI/354 (25. 12. 1906).

J. V.: Svetonočna zgodba. *Slovenec* (Ljubljana) LIX/292a (24. 12. 1931).

J. V.: Jezušček z zlomljeno nogico. *Slovenec* (Ljubljana) LIX/292a (24. 12. 1931).

Marjan V-a: Zapuščeno božično drevesce. *Slovenec* (Ljubljana) LXIV/296a (24. 12. 1935).

Josip Vandot: Majdina sveta noč. *Slovenec* (Ljubljana) LVII/294a (24. 12. 1929).

Josip Vandot: Pripovedka o božičnem Bogku. *Slovenec* (Ljubljana) LX/293a (24. 12. 1932).

Vaščanka: Na sveti večer. *Slovenski narod* XLVII/304 (24. 12. 1914).

Ivan Vazov: Božična pravljica. *Slovenski narod* LIV/290 (25. 12. 1921).

Narte Velikonja: Vragulja. *Slovenec* (Ljubljana) L/284 (24. 12. 1922).

Tine Veselko: Šiviljica. *Slovenec* (Ljubljana) LVII/294a (24. 12. 1929).

Vojanov: V sveti noči. *Slovenski narod* XXXII/294 (23. 12. 1899).

Venceslac Winkler: Božični otrok. *Slovenec* (Ljubljana) LIX/292a (24. 12. 1931).

Venceslav Winkler: Romarica v belem mestu. *Slovenec* (Ljubljana) LXI/298 (24. 12. 1933).

Anton Zajc: Božični darovi. *Edinost* XIX/154b (24. 12. 1894).

Tugomir Zlatopoljski: Poglejmo, kar nam je bilo povedano. *Slovenec* (Ljubljana) LII/294 (25. 12. 1924).

Žiska: Na sveti večer. *Slovenski narod* XXXI/295 (24. 12. 1898).

Bolči Žvan: Božični sen. *Slovenec* (Ljubljana) LII/294 (25. 12. 1924).

7.2.3 Tuji avtorji

Hans C. Andersen: Mala prodajalka vžigalic. *Slovenec* (Ljubljana) LIV/293 (24. 12. 1926).

Barančevič: Kaj povzroči sever. *Slovenec* (Ljubljana) XXIV/1 (2. 1. 1896).

Barančevič: Kaj povzroči sever. *Slovenec* (Ljubljana) XXIV/2 (3. 1. 1896).

Barančevič: Kaj povzroči sever. *Slovenec* (Ljubljana) XXIV/3 (4. 1. 1896).

Barančevič: Kaj povzroči sever. *Slovenec* (Ljubljana) XXIV/4 (7. 1. 1896).

P. I. Coloma: Srebrne jaslice. *Domoljub* V/24 (15. 12. 1892).

Jack Common: Kaznjenčev božični večer. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).

Franquois Coppee: Cesarski božič. *Slovenec* (Ljubljana) XXVI/294 (24. 12. 1898).

Ponatisnjeno *Slovenec* (Ljubljana) XL/294 (24. 12. 1914).

A. Čehov: Čevljar in peklenšček. *Slovenec* (Ljubljana) LIX/292a (24. 12. 1931).

Anton Čehov: V božični noči. *Edinost* LII/307 (25. 12. 1927).

Lucie Delarue-Mardrus: Lepo darilo. *Edinost* XLVI/294 (25. 12. 1921).

Grazia Deledda: Polnočnica. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).

Charles Dickens: Toulonski kaznjeneč: odlomek božične pripovedi. *Slovenec* (Ljubljana) LII/294 (25. 12. 1924).

G. M. Dostojevski: Božično drevesce. *Slovenec* XX/299 (31. 12. 1892). Ponatisnjeno v Slovcu: Dostojevski: V božični noči. *Slovenec* (Ljubljana) XXVII/294 (23. 12. 1899); Dostojevski: Deček pri božičnem drevesu. *Slovenec* (Ljubljana) XLI/295 (24. 12. 1913).

Jaroslav Durych: [Brez naslova]. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).

Dzwonka: Sveti večer: resnična prigoda. *Zgodnja danica* XXVII/52 (25. 12. 1874).

G.: Malo branja za sveti večer. *Zgodnja danica* XXXIX/52 (24. 12. 1886).

Hattler: Jezuščkov odgovor. *Domoljub* XV/1 (2. 1. 1902).

Hattler: Jezuščkov odgovor. *Domoljub* XV/2 (16. 1. 1902).

E. V. Hittel: Trije božiči. *Slovenec* LXXII/295 (24. 12. 1944).

Damjan Kalkov: V strelskem jarku. Iz zbirke V okopitev. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).

Katalinič-Juretov: Na božični večer. *Edinost* XX/154b (24. 12. 1895).

Armin Kausen: Na krivih potih. *Slovenec* (Ljubljana) XXXIV/294 (24. 12. 1906).

P. Keller: Največje. *Domoljub* LIII/52 (23. 12. 1940).

Vaclav Kosmak: Sveti večer. *Slovenec* (Ljubljana) XLVIII/294 (25. 12. 1920).

Nikolaj Leskov: Biserna ogrlica: božična povest. *Slovenec* (Ljubljana) LXIII/291a (23. 12. 1934).

Nikolaj Leskov: Rubelj skakač: božična pravljica. *Slovenec* (Ljubljana) LXVIII/294 (24. 12. 1940).

Pierre L'Ermite: Kristus v mestu o božiču. *Slovenec* (Ljubljana) LXX/297a (25. 12. 1942).

Kiriell Maldwist: Božični angel. *Slovenski narod* LIX/292 (25. 12. 1926).

Guy de Maupassant: Božičnica. *Edinost* XXXII/354 (25. 12. 1907).

Yvete Prost: Mali Ned: božična povest. *Slovenec* (Ljubljana) XLVIII/294 (25. 12. 1920).

K. H. Strobl: Mrtva žena v sveti noči. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/294a (24. 12. 1937).

Theuriet: Sveti večer g. Maroisa. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/294a (24. 12. 1937).

H. Vaclik: Oj, konjiček otroških dni. *Slovenec* (Ljubljana) LXVII/294a (24. 12. 1939).

H. Vaclik: Opeharjeni krčmar. *Slovenec* (Ljubljana) LXVI/295a (24. 12. 1938).

I. Vestus: Poljanec: božična povest. *Slovenec* (Ljubljana) XXX/295 (24. 12. 1902).

Jaroslav Vrchlicky: Sveti večer prijatelja Onorata. *Slovenski narod* XXV/294 (24. 12. 1892).

Wagger: Krzneni škorenjčki. *Slovenec* (Ljubljana) LXIX/300a (24. 12. 1941).

7.2 Literatura

France Bernik: *Opombe*. V: Ivan Cankar: Zbrano delo, 17. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1974 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev).

Božič na Slovenskem. Ur. Jože Dolenc. Celje: Mohorjeva družba, 1969.

Božič na Slovenskem. Ur. Jože Dolenc. Ljubljana: Družina, 1989.

Gregor Kocijan: *Kratka pripovedna proza v obdobju moderne: Literarnozgodovinska študija*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1996.

Janko Kos: *Opombe*. V: Ivan Cankar, Zbrano delo, 6. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1967 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev).

Janko Kos: *Opombe*. V: Ivan Cankar: *Zbrano delo*, 18. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1972 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 309-351.

Janko Kos: *Opombe*. V: Ivan Cankar: *Zbrano delo*, 21. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1975 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev).

Niko Kuret: *Praznično leto Slovencev, 2: Starodavne šege in navade od pomladi do zime*. Ljubljana: Družina, 1989.

Literatura. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.

Dušan Moravec: *Opombe k šestnajsti knjigi*. V: Ivan Cankar: *Zbrano delo*, 16. Ur. Anton Ocvirk. Ljubljana: DZS, 1972 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 257-319.

Irena Avsenik Nabergoj: *Ljubezen in krivda Ivana Cankarja*. Ljubljana: Mladinska založba, 2005.

Slovenska književnost. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.

Slovenski biografski leksikon. Ur. elektronske izdaje Petra Vide Ogrin. Zadnji popravek: 14. 6. 2009. Zadnji dostop: 20. 11. 2013. <http://ezb.ijs.si/fedora/get/sbl:sbl/VIEW/>.

Franc Zadavec: *Cankarjeva ironija*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1991.